

ستر زلزلیز بدلونونه: څنگه له گډوډۍ سره مخ بشري مرستندوی سکتور د 2025 کال د افغانستان زلزلې ته ځواب ورکړ

د بشري چټک څېړنیز
نوبت لړۍ

اکتوبر 2025

دا راپور د چټکو بیاکتنو په لړۍ کې وروستی دی چې د بشري چټکو څیړنو نوښت (HRRI) لاندې د بشري پایلو لخوا ترسره شوي، چې د برطانیې د بشريالني نوښت مرکز (UKHIM)-Elrha لخوا د بهرنیو چارو، دولت مشترکاتو او پراختیا دفتر (FCDO) څخه د UK مرستې سره کمیسیون او ملاتړ کیږي. دا بیاکتنه د 2025 کال په سپتمبر کې ترسره شوه او د 39 معلومات ورکوونکو سره مرکې پکې شاملې وې، په شمول د کونړ او ننگرهار د اغیزمنو سیمو د ټولنې مشرانو او اوسیدونکو سره 20 مخامخ غونډې. دا څېړنه د HRRI پروژې لاندې د پخوانیو کارونو پر بنسټ ترسره شوې ده، چې پکې د افغانستان د ستراتیژیکو زده کړو نوښت (2023) او د جون 2023 د "په افغانستان کې د اخلاقي ګډوډي د حل لارې موندل" راپور شامل دي.

څېړونکي/مرسته کوونکي:

Glyn Taylor او Paul Harvey, Orzala Nemat, Abby Stoddard.

دا راپور د راټول شویو شواهدو پر بنسټ د لیکوالانو لیدلوري وړاندې کوي. د لا زیاتو معلوماتو لپاره، مهرباني وکړئ اړیکه ونیسئ: info@ukhih.org یا humanitarianoutcomes.org

دا کار د لاندې جواز لاندې خپور شوی دی CC BY-NC-ND 4.0.

د انځور کړیدیت، د سرپنې انځور: Murewa Saibu د Unsplash له لارې (2022)

د عکس کړیدیت، مخ 8: معز پوپلزی د شپږسټاک له لارې (2025). دانځور سرلیک: د زلزلې زیانونه - د سپتمبر 07، 2025 - کونړ - افغانستان

دا راپور د ماشینې ژباړې په کارولو سره ژباړل شوی او وروستی متن په

د منځپانگو لېست

1

۱. جرایوي لنډيز

1
1
2
2
2
3

وړ او فوري غبرگون، د ژورو تشو پټولو سره
د تمویل غیر متوقع کمښت، چې بیا رغونه او دوامداره ملاتړ گواښوي
د جنس پر بنسټ دوامداره او لا پسي زیاتوونکې محرومیت
ذېنې روغتیا ته په جدي توګه پاملرنه نه ده شوې
د زړو جوړښتونو سره د سمون ناکامي
سپارښتنه

6

1. پیژندنه

6
7
7
8
8
8

دا موخې او څېړنې پوښتنې
طریقې
د مهمو معلوماتو ورکونکو مرکې
د معلوماتو بیا کتنه
د سند بیا کتنه
محدودیتونه

9

2. قوي پیل، راڅرګندیدونکې تشې او ننگونې

9
9
11
11
11

لومړۍ ورځې: د بحران اغېزې او سمدستي غبرګون
یو لومړنی غبرګون
د اړتیاوو ارزونه ښه همغږې شوې وه، خو شمېرې په پیل کې پرسول شوې/لوړې ښودل شوې وې
د لاسرسي ستونزې او د فساد راپورونه
د پوښښ او ګډون تشې

3. یو نوی واقعیت: په هغه افغانستان کې د بشردوستانه ځواب چې اوس د

طالبانو تر کنټرول لاندې دی او د USAID فعالیتونه یې اغېزمن شوي دي

13
15

ناڅرګنده رغونه
د رانښکته کېدونکي بحران څپه: د مقاومت جوړونې پرته د مرستندویه مرسته

4. په د زلزلې د غبرګون کې د جنسیتي محرومیت موضوع او د 'بدیلو لارو' اخلاقي ستونزه

17
18

نور ستونزه یا خنډ، ګډوډي پاتې نه دی؟ د بشري مرستو کارکوونکو د ښځو د محرومیت سره سازګاري

20

5. پایلې او د عمل لپاره اغېزې

24

ماخذونه

26

ضمیمه: هغه خلک چې مرکه ورسره وشوه

ا،جرايوي لنډيز

هغه زلزه چې د 2025 کال د اگست په 31مه د افغانستان ختيځ ته ورسېده، د کونړ او ننگرهار د غرنیو ټولنو لپاره یو ویجاړونکی ټکان او د بشري سکتور لپاره یوه ازموینه وه چې په بنسټیز ډول بدل شوي شرایطو کې کار کوي. د شدید مالي کمښتونو او د کوربه هیواد د جلا پاتې کیدو په شرایطو کې، سیستم به د چټکې پېښې پر وړاندې څنګه غبرګون ښکاره کړي؟

یوې څېړنې ډلې د ناوړین څخه وروسته په اونیو کې د بحران غبرګون وڅیړه، د اغیزمنه شوې ټولنه او ځایي ځواب ویونکو، او همدارنګه د ملي او نړیوالو بشردوستانه اداکار او بسپنه ورکوونکو استازو سره یې په ساحه کې مرکې ترسره کړې. دا راپور د غبرګون یوه لومړنۍ انځور وړاندې کوي، د تمویل په بنسټیزه توګه بدل شوي چاپیریال کې د بېلابېلو فعالانو ننګونې او رولونه تحلیلوي، او همدارنګه د ښځو د سیستماتیک محرومیت له امله رامنځته شوي اخلاقي او عملیاتي لګښتونه ښيي.

وړ او فوري غبرګون، د ژورو تشو پټولو سره

د زلزلې په وړاندې چټک غبرګون د افغان او نړیوالو فعالینو ژمنتیا او مسلکي والی وښوده چې دغیر معمولي محدودیتونو لاندې کار کوي. سیمه ییز چارواکي، ټولنیزې مؤسسې او رضاکاران په څو ساعتونو کې منظم شول، او ډیری مرستندویه ډلې په دوو ورځو کې فعالیت پیل کړ – چې دا د 2023 کال د هرات د زلزلې غبرګون په پرتله یوه ښه پرمختیا ده. د ډېرو مرکه کوونکو په وینا، لومړنۍ مرستې اغېزمنو سیمو ته په وخت ورسېدې او په عادلانه ډول ووېشل شول. په هرصورت، د فساد او انحراف ځینې پېښې راپور شوې، او په راتلونکو ورځو اوونیو کې د پوښښ او لاسرسۍ کې د پام وړ تشې څرګندې شوې. څو کلیو ته د رسیدو لپاره څو ورځې وخت ونیول، پداسې حال کې چې نور د ستونزو له امله د مرستو د لومړیتوب ورکول (لومړیتوب ورکول) څخه بې برخې پاتې شول. د اغېزمنو خلکو (اغیزمنه شوې ټولنه) لپاره د مرستو خدمات په لنډمهاله کمپونو کې متمرکز شوي وو، خو په بیړنیو سرپناهونو (خیمو)، پاکو اوبو، او طبي او رواني روغتيايي خدماتو کې جدي کمښتونه لا هم پاتې دي – په ځانګړې توګه د ښځو لپاره – او د تودوخې د کموالي سره د ژمي د اړتیاوو د نه پوره کېدو په اړه اندېښنې ورځ تر بلې زیاتېږي.

د تمویل غیر متوقع کمښت، چې بیا رغونه او دوامداره ملاتړ گواښوي

د متحده ایالاتو له خوا د خپل بهرني مرستندوی پروګرام د لغوه کولو له امله د نړیوال مرستندوی سیستم زیان، په ګډه د نورو لویو لویډیځو مرسته کوونکو د کمښتونو سره، د امریکا-متحده US ایالاتو (UN) په مشرۍ د همغږۍ غوښتنې پر وړاندې د کمزوري تمویل له لارې څرګندېږي. که څه هم وضعیت لاهم د بدلون په حال کې دی، د بیړني حالت لپاره تمویل به په هیواد کې د تیرو پېښو په پرتله د پام وړ کم وي، سره له دې چې د 2025 کال زلزه په لسیزو کې ترټولو وژونکې او ویجاړونکې وه. د فوري غبرګون بریا تر یوه حده د مرستندویه مؤسسو په پاتې زېرمو د تکیه کولو او د موجوده مرستو د بیا تنظیم پورې تړلې وه. بیا کارول شوي فنډونه او ختمې شوې زیرمې احتمالاً په بشپړ ډول نه ډکېدای شي، چې په ټول هیواد کې د راتلونکو بیړنیو اړتیاوو او اساسي خدماتو پر وړاندې خطر رامنځته کوي. د بیړني غبرګون او بیا رغونې ترمنځ اوږدمهاله تشه به یوازې پراخه شي، ځکه چې د مرستو بودیجه په عمومي ډول راکمه کیږي. د بیړني حالت لپاره یوازې د تمویل دوامداره بڼه د بیا رغونې پرته د بحران غبرګون یوه دوره ټینګوي، چې د ټولنو مقاومت کمزوری کوي.

د جنس پر بنسټ دوامداره او لا پسې زياتوونکې محروميت

مرستندويه ډلو په پراخه کچه د دې په اړه خوشحالي وښوده چې سيمه ييزو چارواکو د اغېزمنو سيمو لپاره د اړتياوو د ارزونې او د ښځو د خدماتو چمتو کولو لپاره گمارل شوي لږ شمېر ښځينه کارمندانو مخه ونه نيوله، او د ښځو لپاره يې خيمي او خوندي ځايونه جوړ کړل خو دوی مرستو او خدماتو ته لاسرسی ومومي. څرنگه چې ښځې د غير اړونده نارينه وو سره اړيکو ته اجازه نه لري، ښځينه ځواب ويونکې د ناوړين اغېزمنو ښځو ته د رسيدو لپاره اړينې دي، خو د دوی د گډون پر وړاندې سيستماتيک محدوديتونو د شمېرې په پراخه کچه کمښت راوستی دی. په عين وخت کې چې د زلزلې په وړاندې غبرگون په ختيځ کې روان و، د هيواد په نورو برخو کې د UN ملتونه د ادارو ښځينه کارکوونکي له نويو خنډونو سره مخ وې. داسې وېره شته چې د زلزلې د غبرگون د شديد پړاو په کميدو سره به په ښځو باندې محدوديتونه سخت شي.

دا چې بشري مرستندويانو د ښځينه مرستندويه او طبي کارکوونکو په وړاندې د واکمنو چارواکو لومړنی زغم د ښه خبر په توگه وليد، څرگندوي چې د منلو کړکۍ څنگه بدله شوې ده. د لومړنۍ غوسې او دردناک داخلي بحث وروسته، ډيری مرستندويه ډلو د طالبانو د ښځينه کارکوونکو په اړه محدوديتونو سره سمون او تطابق کړی دی - د جلا ترانسپورت، استوگنې او محرم (نارينه نږدې خپلوان) لپاره اړوند اضافي لگښتونه او ځنډونه جذب کړي دي. که څه هم د اطاعت نه کول به د هېواد څخه د شړلو لامل شي، خو د هر نوي فرمان منلو سره مرستندويه سازمانونه د افغان ښځو د بشري حقونو (انسانيت) د سرغړونې د عادي کولو او په دې کې د ښکېلتيا په دليل د سختو نيوکو سره مخ شوي دي.

دېني روغتيا ته په جدي توگه پاملرنه نه ده شوې

د ټولنې هغه غړو چې د دې بياکتنې لپاره ورسره مرکې شوې، په ټوليزه توگه د ناوړين د رواني روغتيا اغېزو او د ټپي شويو ژوندي پاتې شويو کسانو ترمنځ د رواني-ټولنيز ملاتړ د بېرني اړتيا راپور ورکړ. خو د دې اړتياوو پوره کول د اوسني تمويل تشو او د ښځينه مرستندويه کارکوونکو محدوديتونو په نظر کې نيولو سره لا هم خورا ننگونکي دي. د بحران د حل لپاره نوي لارو چارو او بديل چمتو کوونکو ته اړتيا ده، که څه هم د انټرنېټ د محدودې لاسرسي له امله لږې پرتو حل لارې محدودې دي. د دېني روغتيا مستقيم پاملرنه او د ښوونځيو بيا پرانستل، د ماشومانو بېرني زده کړې، د ښځو او ماشومانو لپاره خوندي ځايونه، د معلولينو گډون او د معيشت پروگرامونه کولی شي د رواني-ټولنيز فشار کمولو کې مرسته وکړي. د زلزلې څخه مخکې هم د دېني روغتيا خدمات کافي نه وو، او نن ورځ د دې سيستم ظرفيت لا هم محدود دی.

د زړو جوړښتونو سره د سمون ناکامي

دې زلزلې دا څرگنده کړه چې څنگه نړيوال بشري سيستم، چې د US د مرستو د کمېډو له امله په جدي توگه زيانمن شوی، د منځني کچې ناوړينونو اداره کولو کې مبارزه کوي کله چې يو شديد ټکان هغه خلک اغېزمن کړي چې دمخه له اوږدې بحران سره مخ دي. د تمويل تشې چې 80% ته رسېدلې، حتی وروسته له دې چې اهداف په جدي توگه کم شوي، اوسني ماډلونه د اپيلونو، همغږۍ او غبرگون لپاره په زياتېدونکي ډول د نه منلو وړ دي، او بديل لارو چارو ته اړتيا ده. لکه څنگه چې د دوديزو بسپنه ورکوونکو مرستې کمېږي، خصوصي سکتور، مدني ټولنه او نوې راڅرگندېدونکي بسپنه ورکوونکي د افغانانو د ټکانونو پر وړاندې د غبرگون ملاتړ کې زيات لاسونه کوي. دا مخ په زياتېدونکې غيرمتمرکزه او څو قطبي د مرستو چاپېريال به د دوديزو بشردوستانه اداکار فعالينو او د UN ملگرو ملتونو پر محور د مرستو جوړښتونو څخه وغواړي چې د ستراتيژيکې همغږۍ په اړه بيا غور وکړي، څو اړوند پاتې شي او د اصولي بشردوستانه عمل اهدافو ته وده ورکړي. د سيمې پر بنسټ طريقې چې د سيمه ايزو چارواکو او ټولنو سره د همغږۍ عمل او عملي ښکېلتيا ته اجازه ورکوي، نسبي اغېزمنتيا لرله، پداسې حال کې چې تر ټولو لوی نيمگړتياوې د بيا رغونې لپاره د تمويل اوږدمهاله کمښت او د رواني روغتيا ملاتړ په خورا ناکافي ډول چمتو کول دي. تر ټولو مهمه دا چې د هغه رژيم دننه د فعاليت نا حل شوي کړکېچونه او اخلاقي گډوډۍ (اخلاقي گډوډۍ)، چې په سيستماتيک ډول ښځې له پامه غورځوي، د بشري سکتور لپاره ډله ايز اخلاقي زيان رامنځته کوي او د بدلون اړتيا ته اشاره کوي.

سپارښتنه

د دې بیاکتنې موندنې د هغو ژورو سیستماتیکو کمزورتیاوو په اړه اشاره کوي چې یوازې د ځانګړو عملیاتي یا تخنیکي اصلاحاتو په وسیله یې حل ممکن نه دي. له همدې امله، لاندې لنډیز سپارښتنې په لازمي ډول لارښوونې دي او موخه یې دا ده چې په څلورو مهمو برخو کې د ډله ایز غور او عمل لپاره احتمالي رغنده لارې وپېژندل شي.

د عمل لومړۍ ساحه 1: محدود ظرفیتونه او سرچینې په سیمه ایزو غبرګون سیستمونو متمرکز کړئ

UN او نړیوالې نادولتي NGOS

- د عملیاتو، همغږۍ او اېیلونو لپاره د سیمې پر بنسټ طریقې غوره کړئ. په ملي کچه دفترونه او فعالیتونه کم کړئ ترڅو د سیمې پر بنسټ عملیاتي چلند ته وړوځ چې محدود ظرفیت په یوه ټاکلې جغرافیایي سیمه کې متمرکز کړي، پر ځای د دې چې هغه په پراخه توګه ویشي.

ملي او سیمه ییز بشردوستانه اداکار

- د لټون، ژغورنې او سمدستي غبرګون لپاره د کورنیو ظرفیتونو پراختیا ته دوام ورکړئ. د افغان او نړیوالو بشردوستانه سازمانونو ملاتړ وکړئ او د هغوی لاسرسی اسانه کړئ. دا د ښځینه لومړنیو ځواب ویونکو او مرستندویه کارمندانو لپاره لاسرسي ته اړتیا لري ترڅو هغوی وکولی شي اړمنو میرمنو او نځونو ته ورسېږي، او همدارنګه د افغانستان په ټول هیواد کې د خلکو لپاره د ملاتړ ته د لاسرسي لپاره د یوه مهم ژوندۍ کرښې په توګه اړیکه وساتي.

د عمل دوهمه ساحه 2: د ښځو د ګډون او لاسرسي د پراختیا لپاره ګډې او عملي ستراتیژۍ جوړې کړئ

نړیوالې او افغاني نادولتي موسسې NGOs

- د افغان مدني ټولنې د فعالینو په همکارۍ، د روزل شویو ښځینه پوهاوي کارمندانو او د ښځو لپاره د مخکې له مخکې جوړ شویو ځایونو د دايمي کدرونو رامنځته کولو لپاره کار وکړئ، څو په غبرګونونو کې د ښځو ګډون د خبرو اترو د دوامداره موضوع پر ځای یو ثابت ځانګړتیا شي. د ښځو د حقونو د بیا بحال لپاره د ناخوښ امتیازاتي چلند څخه د بدلون راوستونکي یووالي پر لور د تګ اړتیا په ګوته کېږي، او همدارنګه د بشري مرستو د فعالینو اخلاقي واک بېرته ټینګوي.

د افغانستان د سرې میاشتې ARCS ټولنه او د مدني ټولنې نور فعالین

- له واکمنو چارواکو سره ښکېل شئ څو د داسې یوه عملیاتي فضا دفاع او پراختیا وکړي چې د بشردوستانه اصولو درناوی وکړي بې طرفی او خپلواکي یقیني کړي، په شمول د دې چې ښځو او نځونو ته ورسېږي. په ځانګړې توګه د افغان سره صلیب ټولنه ARCS په دې برخه کې یو مهم مرستندویه او د پل جوړولو رول لوبوي.

د عمل دريمه ساحه3: د ذهني روغتيا او رواني ټولنيزې مرستې د خدمتونو په تشه د رسېدو لپاره وړتياوې پياوړې کړئ

UN او نړيوالې نادولتي NGOS

- د افغان سازمانونو ملاتړ وکړئ څو د ټولنې پر بنسټ طريقو له لارې د ناورين ځپلو خلکو د رواني روغتيا حدي اړتياوې پوره کړي؛ په دې کې د هغه خدمتونو د وړاندې کولو لپاره د روزنې ملاتړ هم شامل دی. همدارنگه د ښځو د پراخو ټولنيزو او عملي اړتياوو د پوره کولو لپاره مناسب د ننوتلو لارې (Entry Points) رامنځته کړئ.

د عمل څلورمه ساحه4: د تمویل د سرچینو پراخه لړۍ وپېژنئ، فعاله یې کړئ او همغږي یې کړئ

عطيہ ورکونکي

- د محدودو سرچینو په شرايطو کې دې ته په فعاله توگه همغږي وکړي چې د بشري مرستو او بيا رغونې د پړاوونو ترمنځ همغږي او يوه بله پوره کوونکي د تمویل ستراتيژي او ترتيب رامنځته شي. د گډو فنډونو لپاره اولويت ورکول — د UN ملگرو ملتونو د مرکزي بېرني غبرگون فنډ (CERF) او د افغانستان د بشري مرستو فنډ په گډون — او دا ميکانيزمونه پياوړي کړئ څو د عاجلو غبرگون اړتياوو ښه ملاتړ وکړي، او په عين وخت کې د بيا رغونې د تمویل مرحلې ته د ليرېد لپاره له مخکې پلان جوړ شي.
- د اقتصادي همکارۍ او پرمختگ د سازمان د پراختيايي OECD مرستو د کمېټې (DAC) له دوديزو تمویل کونکو څخه بهر د دولتي تمویل کونکو د گډون هڅول، ترڅو د گډو او مخکېني تمویل ميکانيزمونو کې برخه واخلي، د تمویل کونکو بنسټ پراخ کړي او د تمویل ټوليزه کچه لوړه کړي.

نړيوال مالي بنسټونه

- د ناورين وروسته په شرايطو کې د لاسرسۍ لپاره حمتووالی ونيسئ، حيرې چې دوديز بشري تمویل کافي نه وي يا ختم شوی وي. د بشري او مرستندويه همکارانو سره کار وکړئ څو د تمویل وسايل په منظم ډول غور کړئ، او ډاډ ترلاسه کړئ چې امتيازي او د بيارغونې تمویل له ځنډ پرته د بشري لگښتونو سرته ورسېږي. د اړينو عملياتو د دوام او د بيا رغونې د ممکن کولو لپاره د تمویل په حريانونو کې د همغږۍ ملاتړ وکړئ.

لنډيزونه او اختصارات

د آسيا د پرمختيا بانک	ADB Asian Development Bank
د افغانستان د ملي پېښو د سمبالولو اداره	ANDMA د افغانستان د ملي ناورين مدیریت اداره
د آسيا پاسيفيک د ناورين غبرگون فنډ	د آسيا پاسيفيک د ناورين غبرگون فنډ APDRF
د افغانستان د سرې مياشتې ټولنه	ARCS د افغانستان د سرې مياشتې ټولنه
د BHA US امريکا د بشري مرستو اداره	امريکا د بشري مرستو اداره BHA US
د مرکزي بېرني فنډ CERF	د مرکزي بېرني فنډ CERF
د پراختيايي مرستو کمېټې	د پراختيايي مرستو کمېټه DAC
د اروپا د ملکي خونديتوب او بشري مرستو عمليات	د اروپا د ملکي خونديتوب او بشري مرستو عمليات ECHO
د بهرنيو چارو، کامن وېلت او پرمختګ دفتر	د بهرنيو چارو، کامن وېلت او پرمختګ دفتر FCDO
د مالي څارنې خدمت	د مالي څارنې خدمت FTS
د بشريالني د چټک ځواب څېړنيزه نوښت	د بشردوستانه چټک غبرګون څېړنيز نوښت HRRI
د سره صليب او سره مياشتې نړيواله فدراسيون	د سره صليب او سره مياشتې نړيوال فدراسيون IFRC
د مهاجرت نړيوال سازمان	د مهاجرت نړيوال سازمان IOM
د ذهني روغتيا او رواني ټولنيزې مرستې	د ذهني روغتيا او رواني ټولنيزې مرستې MHPSS
د تعديل شوي مرکلي شدت کچه	د تعديل شوي مرکلي شدت کچه MMI
د څو برخو چټک ارزونې فورمه	د څو برخو چټک ارزونې فورمه MSRAF
د غير دولتي سازمان	د غير دولتي سازمان NGO
د ملګرو ملتونو د بشردوستانه چارو د همغږۍ دفتر	د ملګرو ملتونو د بشردوستانه چارو د همغږۍ دفتر OCHA
د اقتصادي همکارۍ او پرمختګ سازمان	د اقتصادي همکارۍ او پرمختګ سازمان OECD
د امريکا د نفوسو، کډوالو او مهاجرت اداره	د امريکا د نفوسو، کډوالو او مهاجرت اداره PRM
د ملګري عربي امارات	د ملګري عربي امارات UAE
د ملګري سلطنت برطانيه	د ملګري سلطنت برطانيه UK
د برطانيې د بشريالني نوښت مرکز	د برطانيې د بشريالني نوښت مرکز UKHIM
د ملګري ملتونه	د ملګري ملتونه UN
د ملګرو ملتونو د ماشومانو فنډ	د ملګرو ملتونو د ماشومانو فنډ UNICEF
د امريکا-متحده ايالات	د امريکا-متحده ايالات US
د امريکا د نړيوالې پراختيا اداره	د امريکا د نړيوالې پراختيا اداره USAID
د نړۍ د خوړو پروګرامام	د نړۍ د خوړو پروګرامام WFP
د روغتيا نړيوال سازمان	د روغتيا نړيوال سازمان WHO
د ملګري ملتونه د نفوس فنډ	د ملګري ملتونه د نفوس فنډ UNFPA
د کډوالو لپاره د ملګري ملتونه عالي کميشنرۍ	د کډوالو لپاره د ملګري ملتونه عالي کميشنرۍ UNHCR

1. پېژندنه

په افغانستان کې مرستندويه فعالين لا هم له لوړې کچې دوامداره زيان منونکي، تکراري ټکانونو او د اساسي خدماتو د وړاندې کولو د ساتلو له ننګونو سره مخ دي. په 2021 کال کې د طالبانو د واکمنۍ او د دې رژيم د نړيوالې پېژندنې نشتوالي له امله د بسپنه ورکوونکو ښکيلتيا او پراختيايي تمويل محدود شوي دي.¹ بشردوستانه اداکار، چې دمخه د پراخو اړتياوو پوره کولو، په شمول د پاکستان او ايران څخه د کډوالو د لويو راسټنيدنو،² سره مبارزه کوي، اوس بايد د USAID د منحل کېدو او د تمويل د پراخو کمښتونو سره هم مقابله وکړي.

د واقعي چارواکو د ښځو د کارموندنې محدوديتونه د مرستو غبرګونونه او د ښځو د خدماتو لاسرسۍ وړتيا نوره هم محدود کړې دي. په نړيواله کچه، بشردوستانه مشران، چې د امريکا د تمويل د له US لاسه ورکولو او د څو اړخيز ملاتړ د کمېدو سره مخ دي، د بنسټيز بيا جوړونې د بېرلۍ اړتيا په اړه پوهيږي، خو تر اوسه يې پلي کړې نه ده. دا چټکه بياکتنه د 2025 کال د اگست د 31 مې د زلزلې لومړني غبرګون له ليد څخه د دې سترې ننګونې په تقاطع کې يو لنډ انځور وړاندې کوي.

د ماتېدو نقطې نږدې کېدل

افغانستان اوس د سختو اړتياوو، سياسي انزوا، د دښمني عملياتي چاپېريال او د بسپنه ورکوونکو د شاتګ په تقاطع کې قرار لري - چې د هغه څه حدود ازموي چې بشردوستانه سيستم يې پرته له بنسټيزو اصلاحاتو ساتلی شي.

دا موخې او څېړنې پوښتنې

دا چټکه بياکتنه وروسته له هغه پيل شوه چې د زلزلې بحران د بشردوستانه چټک څېړنيز نوښت (HRRI) د داخلي لومړيتوب ورکولو په ميټريکس کې لوړه نمره ترلاسه کړه، چې د بحران شدت، د معلوماتو تشې، او د نشتوالو سيمه ييزو ليدلوريو د ثبت اړتيا څرګندوي. د څېړنې طريقه او وسايل هدف درلود چې د بحران د غبرګون په اړه د پريکړه نيولو لپاره يو خپلواک او وخت-حساس تحليل وړاندې کړي. اصلي څېړنيزې پوښتنې چې څېړل شوې دي:

- سيمه ييزو فعالينو په داسې شرايطو کې چې مرستې خورا کمې شوې او نړيوال حضور کم شوی، څنګه مدیریت کړی دی
- څنګه د مرستو کمښت د بشردوستانه سيستم وړتيا اغېزمنه کړې چې په غبرګون کې خپل فعاليت پراخ کړي
- څنګه د طالبانو محدوديتونه د ښځو او نځونو سره د مرستې د رسېدو وړتيا بڼه ورکړې ده.

د دې بياکتنې د پلټنې او تکراري طبيعت په پام کې نيولو سره، د تحليل او پايلو ساحه هغه وخت پراخه شوه کله چې لومړنيو مرکو د افغانستان د نړيوال مرستندويه سيستم سره مخ د تمويل ژوروالي او جوړښتي ستونزې، او د دې د دوام د ساتلو ننګونې څرګندې کړې.

1. دا مقاله، د ملګرو ملتونو (UN) د کاروني سره سم، د طالبانو حکومت ته د 'واقعي چارواکو' په توګه اشاره کوي. ځينې وختونه، د 'سيمه ييزو چارواکو' اصطلاح د کابل يا کندهار د مرکزي چارواکو څخه د فرعي ملي چارواکو د توپير لپاره کارول کېږي.
2. د ملګرو ملتونو د بشردوستانه چارو د همغږۍ دفتر (2024, 19). (OCHA دسمبر). د افغانستان د بشري اړتياوو او غبرګون پلان. <https://humanitarianaction.info/plan/1263>

طريقي

دا چټکه بياکتنه د زلزلې د غبرگون په لومړيو درېيو اونیو کې د پنځو کسيزو څېړنيز ډلې — نړيوالو او افغان — لخوا ترسره شوه، چې د HRRI لاندې د بشردوستانه پايلو له خوا اداره کېده.

د مهمو معلوماتو ورکونکو مرکې

د څېړنې ډلې له ټولو 39 کسانو سره مرکې وکړې، چې د اغيزمنه شوې ټولنه د لويو نړيوالو او محلي عملياتي لوبغاړو او پالیسي جوړونکو استازيتوب پادمن کولو لپاره غوره شوي وو. د افغان ټيم يو غړی کونړ او ننگرهار ته ولاړ ترڅو د بحران شرايط او د غبرگون هڅې وڅاري، او د سيمه یيزو اوسېدونکو، مشرانو او مرستندويه کارکوونکو سره مخامخ مرکې ترسره کړي.³ د نړيوالې کچې ټيم په افغانستان کې د ملگرو ملتونو د UN سيستم، نادولتي NGOs سازمانونو، د نړيوال سره صليب او سره مياشتې غورځنگ، او د افغانستان د ملي ناورين مدیریت ادارې (ANDMA) د استازيو سره مرکې ترسره کړې. په کونړ او ننگرهار کې د ښځينه اوسېدونکو او مرستندويه کارکوونکو سره مرکې هم په آنلاین توگه ترسره شوې. لاندې جدول د شمېرو تفصيل ښيي. د هغو کسانو نومونه او تړاوونه چې د گډون کولو موافقه يې کړې، په ضميمه کې ليست شوي دي (ټول افغان مرکه شوي کسان د هغوی د خوندیتوب لپاره پټ شوي دي).

جدول 1: مرکه شوي

د ټول	د ملي	د ننگرهار	د کونړ	د مرکه کوونکو تړاو
د 13		د 6	د 7	د ټولنې او کلي استازي او مشران
د 4		د 2	د 2	سيمه یيز مرستندويه کارکوونکي
د 4		د 3	د 1	ښځينه اوسيدونکي
د 1	د 1			ملي نادولتي سازمان NGO
د 1	د 1			د ANDMA سيمه یيز استازی
د 2	د 2			د بسپنه ورکوونکي استازي
د 2	د 2			خپلواک متخصص / اکاډميک
5	5			نړيواله غير دولتي سازمان
د 1	د 1			سره صليب/هلال غورځنگ
د 6	د 6			ملگری ملتونه UN
39	18	11	10	ټول (ولايت/ملي)

3. مرکه شوي کسانو باخبره رضایت ورکړ، او د هغوی د هویت د پټ ساتنې لپاره ځانگړې پاملرنه وشوه.

د معلوماتو بياکتنه

د مرکې ترڅنگ، ټيم د ملګرو ملتونو د بشردوستانه چارو د همغږۍ دفتر (OCHA) د مالي څارنې خدمت (FTS) مالي معلومات او د تمویل کوونکي د معلوماتو لخوا چمتو شوي اضافي تمویل معلومات وڅېړل.

د سند بياکتنه

په دې بياکتنه کې 20 ثانوي سرچينې وڅېړل شوې، چې پکې د وضعیت راپورونه، اپيلونه او د زلزلې او د هغې د پايلو اړوند رسنيز پوښښ رېټ درلودل وو.

محدوديتونه

دا يوه ډېره چټکه بياکتنه وه، چې مرکې، تحليل او د راپور مسوده په دوو اونیو کې بشپړه شوه. په دې موده کې مرکه شوې کسان د بحران په پايله او د غبرګون په بهير کې بوخت وو، او د اړيکو په برخه کې ستونزې موجودې وې. ملي نادولتي موسسې NGOs په ځانګړې توګه د څېړنې ټيم سره د خبرو کولو په برخه کې بې علاقه وې، چې له دې امله د سيمه یيزو استازو د ګډون شمېر محدود پاتې شو.

د څېړنې په ډيزاين کې د اغيزمنو خلکو د ګرځنده تليفون د سروې پلان شامل و، چې بې ترتيبه شمېرو ډايل کولو ته يې تکیه کوله، خو د زلزلې له اغيزمنې شوې سيمې د تليفون پوښښ خورا محدود او بې ثباته و، چې د وخت محدوديتونو په ترڅ کې د کافي لويې نمونې د ترلاسه کولو اجازه ورنکړه. دا د سيمه یيزو اوسيدونکو استازيتوب يوازي هغو کسانو ته محدود کړ چې ټيم يې په شخصي ډول مرکې کولې. 2. قوي پيل، راڅرګنديدونکې تشې او ننگونې

2. قوي پيل، راڅرگنديدونکې تشې او ننگونې

لومړۍ ورځې: د بحران اغېزې او سمدستي غبرگون

د 2025 کال د اگست په 31مه د شپې له نیمې شپې مخکې د افغانستان ختیځه برخه د 6.0 درجې زلزلې ولړزوله. د زلزلې مرکز یې د کونړ ولایت په نورگل ولسوالۍ کې و، چې د ننگرهار پولې ته نږدې، د هیواد په یوه له ډېرو غرنیو سیمو څخه ده. هغه غرنۍ او ناهموارې ځمکې چې په ځانګړي ډول د اوسیدونکو لپاره د سختو اغیزو لپاره جوړې شوې وې: وروستي اټکلونه د 1,992 کسانو مړینې، 3,631 کسان تپیان او 8,471 کورونه ویجاړ یا زیانمن شوي دي، چې په مستقیم ډول 55,945 کسان اغیزمن کوي.⁴ برعکس، په 2023 کال کې په هرات کې 6.3 درجې زلزله، که څه هم قوي وه، شاوخوا نیمایي وژل شوي او شاوخوا لسمه برخه خلکو یې اغیزمنه کړې وو. لومړني راپورونه، چې د رسمي ارزونو له خوا تایید شوي، د مرستې په ټولو برخو کې بیړنۍ اړتیاوې وښودلې، په ځانګړې توګه د اساسي سرپناه، پاکو اوبو او خوړو اړتیا.⁵ کونړ د پاکستان څخه د راستنېدونکو کډوالو د نسبتا لوی شمیر کور دی. د 6 د UN ملګرو ملتونو یوه مرکه کوونکي اټکل وکړ چې د زلزلې له امله اغیزمنو کسانو کې 20%-30% بیرته راستنیدونکي وو، یعنې دوی د بې ځایه کېدو او ناوړین دوه ګونی ټکان تجربه کړی دی.

اوسېدونکو د غیر معمولي زیان کچه بیان کړه، او د ټولنې د یوه غړي کیسه، چې د ډیرو نورو سره ورته وه، داسې راپور شوې:

"زموږ کورونه په بشپړه توګه ویجاړ شوي دي.. زموږ سړکونه خراب شوي دي. برېښنا نشته، د اوبو ذخیرې نشته، او د اوبو لګولو کانالونه بند دي. زموږ کرنه او فصلونه وچېږي، یا د ژغورنې ماموریت د هلیکوپټرو د ناستو او یا د خیمو سره جوړ شوي لنډمهاله کمپونو له امله زیانمن شوي دي. ټولو کورنیو خپل څاروي او هر ډول ساتل شوي خواړه یا نور قیمتي توکي له لاسه ورکړي دي"

- د کونړ اوسېدونکي

د هغو خلکو لوی شمیر چې رواني شاک، صدمه او کمزوری کوونکي اضطراب تجربه کوي، هغه موضوع وه چې د هر سیمه ایز مرکه کوونکي—دواړو اوسېدونکو او د سیمه ایزو چارواکو استازو—په وینا پیاوړې شوې وه.

یو لومړنی غبرګون

په سمدستي غبرګون کې د لټون، ژغورنې او طبي تخلیې چارې شاملې وې، چې مشري یې - لکه څنګه چې معمولاً کیږي - د سیمه ایزو چارواکو او اغیزمنه شوې ټولنه لخوا پخپله وشوه. چارواکو بهرنۍ مرستې همغږي کړې، د افغان سړي میاشتې ټولنې (ARCS) د ژغورنې ټیمونو سره چې د 40 څخه زیاتو چورلکو گردشونو لخوا ملاتړ کیده. د سړکونو پاکولو او ژغورنې عملیات په هغو سیمو کې چې لاسرسی یې اسانه و، د وسله والو ځواکونو او د سړکونو پاکولو تجهیزاتو په چټک ځای پرځای کولو سره، د ARCS په همغږۍ ترسره شول.⁷ لومړني مرستې د چورلکو، موټرو او پیاده لارو له لارې رسول شوې، د لرې پرتو غرنیو کلیو ټولنې د مرستې ترلاسه کولو لپاره د لاسرسي وړ سیمو ته لاړې - وروسته یې کمپونه جوړ کړل.⁸ د زلزلې وروسته دوامداره ټکانونه او د زیانمنو جوړښتونو ترڅنګ د

4. د مهاجرت نړیوال سازمان (IOM سپټمبر). فلش تازه 12-# د افغانستان په ختیځ کې زلزله (کونړ، ننگرهار، لغمان). <https://reliefweb.int/report/afghanistan/flash-update-12-earthquake-at-eastern-afghanistan-kunar-nangarhar-laghman-29-september-2025>. یادښت: د مهاجرت نړیوال سازمان د 'نږدې 55,945 خلکو شمیره چې مستقیم اغیزمن شوي د څو برخو د چټکې ارزونې فورمي (MSRAF) له پایلو څخه اخیستل شوې او د ملګرو ملتونو د بشردوستانه چارو د همغږۍ دفتر وروستي اټکل سره ورته ده.

5. د ملګرو ملتونو د بشردوستانه چارو د همغږۍ دفتر (OCHA سپټمبر). افغانستان: د ختیځې سیمې د زلزلې د غبرګون پلان (د سپټمبر 2025 - دسمبر 2025). <https://reliefweb.int/report/afghanistan/afghanistan-eastern-region-earthquake-response-plan-sep-2025-dec-2025>

6. د 2025 کال د جولای تر میاشتې پورې، د ملګرو ملتونو د بشردوستانه چارو د همغږۍ دفتر راپور ورکاوه چې 248,000 افغانان له پاکستان څخه راستانه شوي، چې اټکل کیږي 39,000 یې په کونړ کې میشت شوي دي. د ملګرو ملتونو د بشردوستانه چارو د همغږۍ دفتر (OCHA). اګست). د افغانستان د راستنیدونکو کتنه (د 2025 کال د جولای د 26مې نیټې پورې). <https://www.unocha.org/publications/report/afghanistan/afghanistan-returnees-overview>

7. د سره صلیب او سره میاشتې IFRC نړیواله فدراسیون. (IFRC) د سره صلیب او سره میاشتې نړیواله فدراسیون. (2025، 19 سپټمبر). افغانستان: د زلزلې په وړاندې د غبرګون بیړنۍ غوښتنه DREF شمیره MDRAF019. <https://reliefweb.int/report/afghanistan/afghanistan-earthquake-response-emergency-appeal-dref-no-mdraf019>

8. د 'ټولیزو ځایونو' اصطلاح په پراخه کچه د دې ځایونو د یادولو لپاره په راپورونو کې کارول شوې، ظاهراً د 'کمپونو' کلمې د استعمال څخه د ډډې کولو هڅې په توګه.

پاتې کیدو زیاتې شوې وېرې، د خلکو د کمپونو پر لور د لیږد لامل شوې، چې دغه کمپونه د چارواکو او بشردوستانه اداکار په همکارۍ په پنځو ورځو کې جوړ شول. د مرکه شویو کسانو لخوا د سمدستي بحران په وړاندې د قوي مگر لږ اندازه کیدونکي سیمه ایز غبرگون راپور ورکړل شو. پدې کې د جوماتونو له طریقې مرستې راټولول، د پیسو لیږل او د ټولنیزو رسنیو لخوا پرمخ وړل شوي کمپاینونه شامل وو، پداسې حال کې چې راپورونو ښودلې چې چارواکو د مختلفو اندازو او سرچینو نغدي مرستې ویشلي دي.

ځایي مرکه شوي کسان د سمدستي غبرگون څخه په دوامداره توګه راضي وو او سیمه ییز چارواکي، سوداګریز بنسټونه او د ټولنې رضاکاران یې د مهمو رولونو لوبونکي وبلل. د ټولنې مرکه شوي کسان او د مرستندویه ادارې کارکوونکي د رسیدو ورته بڼه بیان کړه: لومړني ځواب ویونکي د ډاکټرانو (په ګډون د لږ شمېر ښځینه ډاکټرانو)، طبي توکو او کفنونو/د بدن کڅوړو سره د هلیکوپټر له لارې راغلل؛ ورپسې هغه کسان چې په موټر سفر کاوه راغلل؛ او په پای کې، هغه کسان چې په پښو راغلل.

هغه کسان چې د بین‌النهادي حساب ورکونې د یوه میکانیزم په چوکاټ کې ورسره سلا مشورې شوې وې، راپور ورکوي چې د ژغورنې اړینې مرستې یې ترلاسه کړې دي، لکه د روغتیا خدمتونه، خوراکي توکي، بیړني غیر خوراکي توکي، څیمې او رواني-ټولنیز ملاتړ، او ځینو کورنیو نغدي مرسته هم ترلاسه کړې ده.⁹ که څه هم ځینو مرکه شویو کسانو د ادارو ترمنځ لږ توپیر وکړ، نورو د UN، ARCS، ملګري ملتونه او نادولتي موسسې NGOs یو ګډ نوم ورکړ.

سیمه ییزو ځواب ویونکو او اوسیدونکو چې د لومړیو 48 ساعتونو په اړه یې خبرې کولې، یادونه وکړه چې د لټون او ژغورنې پړاو او طبي تخلیه د قربانیانو د جنسیت په اړه هېڅ ډول تبعیض یا اندېښنه نه ښودله. په ورته ډول، د روغتون لومړني بسترونه، په شمول د جراحي قضیو، د راپورونو له مخې د نارینه وو او ښځو ترمنځ د تمې وړ توازن ښودلی دی. یوې ښځینه سیمه ییزې مرستندویه کارکوونکې د قربانیانو سره د مرستې لپاره د سیمه ییزو چارواکو سره 'په ګډه' کار کولو په اړه خبرې وکړې – هغه څه چې یوازې د بیړني وضعیتونو له امله ممکن شوې.

UN ادارې او څو نړیوالې نادولتي موسسې NGOs په چټکۍ سره متحرکې شوې ترڅو د سیمه ییزو فعالینو او ټولنو د غبرګون ملاتړ وکړي. هغه نړیوالې نادولتي موسسې NGOs چې دمخه په سیمه کې فعالې وې، وویل چې په ګودامونو کې موجودو سرچینو ته یې سمدستي لاسرسی وکړ او د «بې ځنډه اقدام» طریقه یې غوره کړه، چې د لومړني ټکان څخه څو ساعتونو کې د غبرګون وړتیا یې برابره کړه. هغه نړیوالې نادولتي موسسې چې په سمدستي NGOs اګیزمنو سیمو کې شتون نلرل، راپور ورکړ چې د شاوخوا کارکوونکو لرونکو ادارو لپاره یې زیرمې متحرکې کړې ترڅو وکارول شي. که څه هم د زلزلې وروسته سمدلاسه د غبرګون بشپړ پیمانې اندازه کول ستونزمن وو (او د لاسرسي محدودیتونو له امله نا مساوي وو)، د ژوندي پاتې شویو کسانو راپورونه چې د چټکې مرستې په اړه یې بیان کړی و، د مرستندویه کارمندانو لخوا هم تایید شول، چې د سیمه ایزو چارواکو سره په همغږۍ کې یې ګرم خواړه، کمپلې، جامې، د پخلنځي کټونه او څیمې چمتو کړې.

مهال ویش

- 31 اګست 2025 (AFT 19:17 UTC 23:47)** د 6.0 درجې زلزلې د افغانستان ختیځ ولړزاوه، چې مرکز یې په نورګل (کنړ/کې/نږدې)
- د اګست له 31مې وروسته لومړني ساعتونه** لومړني ځواب ورکوونکي حرکت کوي. د ټولنې غړي، سیمه ییز د حقيقي واکمنۍ (de facto) چارواکي، او د ARCS بیړني ټیمونه ځای پر ځای کېږي
- 1-2 سپتمبر** د حقيقي واکمنۍ (de facto) چارواکي چورلکې برابرې؛ د سړک د پاکولو لپاره درانه ماشینونه ځای پر ځای کېږي
- د سپتمبر 1** جلال آباد ته د لټون او ژغورنې (SAR) او هلیکوپترونو طبي مرستې پیل شوې؛
- 3-4 سپتمبر** د پام وړ زلزلې؛ د زلزلې وروسته زلزه روانه ده
- د سپتمبر 2** د ARCS له چارواکو سره یوځای د تخلیې او تصفیې په ملاتړ د غیر دولتي سازمانونو ځای پر ځای کېدل
- سپتمبر 8** پیل شو MSRAF
- د لاسرسي مهمه لاره په جزوي ډول بیا پرانیستل شوه**
- 9 سپتمبر** د غبرګون پلان او اپیلونه خپاره شول
- د سپتمبر تر 14-15 پورې** کونړ کې په شپږو ځایونو کې کمپونه جوړ شوي دي
- 15 سپتمبر** MSRAF پایله وکړه. بې‌ځایه شویو کسانو ته د طبي تخلیې مرستو او د سړکونو د پاکولو چارې دوام لري، او د بیا رغونې لومړني فعالیتونه پیل کېږي.

9. ملګري ملتونه د نفوس فنډ (UNFPA). د ټولنې غږونو خبرتیا د کونړ او جلال آباد زلزلې په وړاندې د افغانستان غبرګون، ګڼه #1. <https://reliefweb.int/report/afghanistan/community-voices-bulletin-kunar-and-jalalabad-earthquake-response-afghanistan-edition-1-september-2025>

د اړتياوو ارزونه ښه همغږي شوې وه، خو شمېرې په پيل کې پرسول شوې/لوړې ښودل شوې وې

د مرستندويه ادارو ډېری مرکه شويو کسانو احساس کاوه چې د څو سکتوري او چټک اړتياوو ارزونې پروسه ښه تنظيم شوې وه، او د هرات د زلزلې د غبرگون څخه ترلاسه شوې تجربې او زده شوې درسونه يې منعکس کول. مرکه شويو کسانو يادونه وکړه چې د ملگرو ملتونو د بشردوستانه چارو د همغږۍ دفتر (OCHA) د هغه پخواني غبرگون کې د همغږۍ د نيمگړتياوو له نيوکو وروسته د لا قوي مشرتابه د ښودلو تر فشار لاندې و. رولونه او مسؤليتونه په روښانه ډول تعريف شوي وو، وسايل يې مخکې له مخکې جوړ شوي ول، او د مخکيني تړون له مخې به د ادارو ترمنځ د چټکې ارزونې مشري د مهاجرت نړيوال سازمان (IOM) پر غاړه وې.

د زيانونو لومړني اټکلونه، د اغيزمنو خلکو شمېر، او هغه کسان چې د بشردوستانه همکاري اړتيا لري، د بېلابېلو معلوماتو سيټونو او ماډلونو په پرتله کولو سره جوړ شوي وو او د اغيزمنو سيمو راپورونو سره يې هم تقابلي تصديق شوی دی. پدې کې د 'ټکان شدت' نقشه شامله وه،¹⁰ چې د نفوسو کثافت او د عادي کورونو/ساختماني ډولونو په سر پوښل شوې ده.¹¹ دا د اټکل له مخې د 499,000 کسانو د اړتيا سبب شوه، چې په لومړي همغږېدلي تمویل غوښتنه او د لومړنيو وضعيت راپورونو کې خپره شوې وه، او اوس د څو نړيوالو فعاليانو د مرکې له مخې په څرگنده توگه زياتې ښودل شوې گڼل کېږي.¹² نو که څه هم سيستم ښايي د بهير په کچه ښه کار کړی وي، خو وروستۍ پايلې ښايي گډوډي رامنځته کړې وي او د بشري مرستو د غوښتنې اعتبار يې کم کړی وي.

د لاسرسي ستونزې او د فساد راپورونه

لرې پرتې کلي د مرستو د ترلاسه کولو په برخه کې له ډېرو ننگونو سره مخامخ شول. د سيمې سخت غرنۍ جوړښت، هغه يوازینی پاڅه سړک چې ډېری اغېزمنې سيمې سره نښلوي، او د درنو بارانونو دورو، د سيمې لاسرسي په سخت ډول محدود کړی دی. د ډېرو ښوېدنې څو اونۍ روانې وې، او د پرله پسې پاککاري هڅو سره، تر ټولو سخت ځپلو ټولنو ته د مرستو رسول لا هم بې نظم او نادر وو. د آريات او شوماش له هغو کليو څخه چې سړک ته لاسرسي نه لري، ژوندي پاتې شويو کسانو راپور ورکړی چې ډېری تپيان روغتون ته د لېږد پر مهال يا د لېږد د انتظار په وخت کې مړه شوي دي. چورلکې په يو وخت کې يوازې يو يا دوه ناروغان ايستلای شوې، او له دې امله رامنځته شوو ځنډونو د مرگ ژوبلې کچه لوړه کړه.

د ټولنې استازو تر ډېره د لومړنيو ویشونو له عادلانه والي سره رضایت څرگند کړ، که څه هم د مستحقينو د ټاکلو او روغتيايي کلينيکونو ته د پښو اوږدو واټنونو په اړه ځينې اندېښنې موجودې وې. مرکه شويو کسانو راپور ورکړی چې خيمې، غوړي، اوږه، د پخلنځي او کور د استعمال توکي، او نغډې پيسې يې ترلاسه کړې دي. که څه هم خيمې وستايل شوې، خو سمدستي دا درک شوه چې ډېری به د ژمي د سختو شرايطو لپاره بسيا نه وي.

مرستندويه کارکوونکو اندېښنه څرگنده کړه چې د سرشمېرنې د تازه شويو معلوماتو نشتوالی د فساد لپاره فرصتونه رامنځته کړي، ځکه هغوی مجبور وو چې د سيمه ييزو استازو پر معلوماتو ډېره تکیه وکړي، هغه معلومات چې تل د باور وړ او نه هم د تاييد وړ وو. ډېری اوسېدونکي، په ځانگړې توگه ښځې او ماشومان، د هويت کارتونه او نور رسمي اسناد نه لرل، چې له امله يې دا ستونزمنه شوه چې وپېژندل شي کوم کورونه د زلزلې له امله اغېزمن شوي دي. د پوستو د افسرانو له لوري د مرستو د اړولو د هڅو په اړه هم ناتاييد شوي راپورونه موجود وو.

د پوښښ او گډون تشې

د ځواب ويلو پنځه اونۍ وروسته، ټولو سيمو ته لاسرسي نه و شوی، په ځانگړې توگه د اغېزمنو سيمو ځينې لوړ کلي، او د ځينو لپاره لاسرسي غیر عملي گڼل شوی و. په يوه تازه تازه گۍ کې، د ملگرو ملتونو د بشردوستانه چارو د همغږۍ دفتر (OCHA) ومنله چې د اغېزمنو سيمو لرې والی او د لوژستيکي خنډونو شتون لا هم په هغو ولسواليو کې د خوړو او کرنيزو مرستو رسولو کې ځنډ رامنځته کوي چې لوړې اړتيا لري، چې له دې امله مرستې ټولو 318,780 کسانو ته نه رسېږي، کوم چې د هدف وړ گټه اخيستونکو په توگه پېژندل شوي دي.¹³

10. د تعديل شوي مرکلي شدت پيمانه (MMI) پر بنسټ.

11. MOI (2025, 29 سپتمبر).

12. د ملگرو ملتونو د بشردوستانه چارو د همغږۍ دفتر په هغو سيمو کې نفوس شامل کړ چې 'منځنۍ ټکان شوې' (MMI 5) او له هغې پورته دي. نورو مرستندويه فعالينو خپل اټکلونه د MMI 6 پر اساس جوړ کړل او د ټيټې کټگورۍ د گډون نيوکه يې وکړه. د وخت په تېرېدو سره، د ټيټو اټکلونو په اړه اجماع رامنځته شوی، خو لوړې شميرې لا هم په غوښتنو او د وضعيت راپورونو کې ذکر کېږي.

13. د ملگرو ملتونو د بشردوستانه چارو د همغږۍ دفتر 25 (2025). OCHA. سپتمبر. افغانستان: د وضعيت تازه معلومات #7 - د ختيځې سيمې زلزلې غبرگون. <https://reliefweb.int/report/afghanistan/afghanistan-situation-update-7-eastern-region-earthquake-response-25-september-2025>

د ولسوالۍ په کچه روغتيايي مرکزونه لاهم په فشار کې دي، او ولايتي او سيمه ييز روغتونونه د تړامه تجهيزاتو، اړينو درملو او پرسونل د کمښت سره مخ دي.¹⁴ په بحران کې د جنسي او توليدي روغتيا لپاره د لږترلږه لومړني خدماتو بېسته (MISP) پلي کولو ته عاجل ضرورت شته، او راپور ورکړل شوی چې د تړامه پاملرنې او بيارغونې خدماتو، توليدي روغتيا، لومړنۍ روغتيايي پاملرنې، او رواني روغتيا او ټولنيز-ذهني ملاتړ (MHPSS) کې کمښت موجود دی.¹⁵ د ګډونوالو ترمنځ د رواني روغتيا اړتياوې په پرله پسې توګه د عاجلې اندېښنې په توګه يادېږي، او ANDMA هم دا د لومړيتوب په توګه په رسميت پېژني.

دا بايد په پام کې ونیول شي چې په افغانستان کې د اساسي خدماتو لاسرسۍ له ډېرو کلونو راهيسې محدود دی، او وضعیت، په ځانګړې توګه د ښځو لپاره، د 2021 کال د طالبانو له واکمنۍ راهيسې نور هم خراب شوی دی. په ځانګړې توګه، د MHPSS خدمات له اوږدې مودې راهيسې په جدي توګه ناکافي پاتې شوي دي، او دا يوه ستونزه ده چې د حل لپاره يې دوامداره ملاتړ ته اړتيا ده.

“ښځې ډېرې ځورېدلې دي او خپل ماشومان يې له لاسه ورکړي دي. دوی لا هم په کړاو کې دي او په پرله پسې اندېښنه او غم کې ژوند تېروي. ماشومان هم په ژوره توګه اغېزمن شوي دي؛ دوی په اسانۍ سره وېرېدلې او له ټپي کېدو/ذهني صدمې سره مخ کېږي. دا يوه وحشتناکه فاجعه وه، او د خپلو ټپي او شهيد شويو کورنۍ غړو د غم تر څنګ، دوی په ذهني توګه هم ژور ټپي شوي وو”

- د ټولنې مشر (نارینه)، کونړ

کمزوری سرپناه او ناکافي حفظ الصحة د ناروغيو د خپرېدو خطر زيات کړی دی، په ځانګړې توګه د شديد اسهال او شري ناروغۍ په شمول.¹⁶ د څښاک د پاکو اوبو نشتوالی، په ځانګړې توګه روانو اوبو، يوه جدي ستونزه ده چې په پرله پسې ډول د سيمه ييزو مرکه شويو کسانو له خوا راپور ورکول کېږي. د څښاک د اوبو د زيربناوو سربېره، زلزلې د اوبو لګونې کانالونه هم په جدي ډول زيانمن کړل. د ملګرو ملتونو د بشردوستانه چارو د همغږۍ دفتر (OCHA) د اوبو او حفظ الصحة د غبرګون لپاره د بودجې جدي کمښت مني: «په 134 ارزول شويو سيمو کې د پيژندل شويو اړتياوو د پوره کولو لپاره د محسوسې کچې پراخولو منابع محدودې دي.»¹⁷ سربېره پر دې، OCHA د ملګرو ملتونو د بشردوستانه چارو د همغږۍ دفتر يادونه کوي چې ځينې کمپونه په سيلاب ځپلو سيمو کې موقعيت لري، چې د ناروغيو د خپرېدو خطر نور هم زياتوي. که څه هم د بريښنا نشتوالی د بشردوستانه ادارو د راپور ورکولو برخه نه ده، خو دا په پرله پسې ډول د زلزلې له اغېزمنو خلکو سره په مرکو کې د جدي اندېښنې په توګه راپور شوی دی.

که څه هم راپورونو ښودلې چې د مرستې توکو سمدستي ویش کې معلوليت لرونکي کسان شامل وو، خو په پراخه غبرګون کې د معلوليت د شموليت څرګند کمښت موجود دی (لکه د لاسرسۍ وړ تشنابونه، لنډمهاله سرپناه، او ځانګړې روغتيايي خدمات). هغه معلوليت لرونکي کسان چې د ګډ حساب ورکولو ميکانيزم له لارې ورسره مشوره وشوه، راپور ورکړ چې د مرستو ویش يې د دوی لپاره د لاسرسۍ وړ نه و او د حرکت کولو وسایلو، لکه ویلچيرونو، د بدیل غوښتنه يې وکړه.¹⁸ د څارويو د مړو خوندي لېږې کولو او د څارويو لپاره وترنري خدمات سمدستي لومړيتوبونه وو او په ځينو برخو کې يې ځينې برياليتوبونه درلودل. په راپورونو او سيمه ييزو مرکو کې د وترنري خدماتو د دوام او پراختيا اړتيا روښانه شوې ده.

سيمه ييز مشرتابه، سيستماتيک فشار

لومړني غبرګون د افغان ځواب ويونکو مهم رول او د هغو نړيوالو فعالينو انعطاف، چې په سختو شرايطو کې کار کوي، په ګوته کړ. لکه څنګه چې ورځې تېرېږي، د پوښښ تشې او د مرستندويه سيستم فشارونه لا ډېر څرګند شول.

14. Ibid.

15. (UNFPA, 2020). په بحراني حالاتو کې د SRH لپاره د لږترلږه لومړني خدماتو بېسته (- <https://www.unfpa.org/resources/minimum-initial-service-package-misp-srh-crisis-situations>)

16. د روغتيا نړيوال سازمان (WHO) افغانستان. (2025, 25 سپتمبر). د افغانستان په ختيځ کې زلزلې. د روغتيا نړيوال سازمان د وضعیت راپور 12مه ګڼه. <https://www.emro.who.int/images/stories/afghanistan/afghanistan-earthquake-situation-report-12-25-september-2025.pdf>

17. د ملګرو ملتونو د بشردوستانه چارو د همغږۍ دفتر (2025, 25 سپتمبر).

18. د ملګرو ملتونو د وګړو صندوق 2025.

3. یو نوی واقعیت: په هغه افغانستان کې د بشردوستانه ځواب چې اوس د طالبانو تر کنترول لاندې دی او د USAID فعالیتونه یې اغېزمن شوي دي

د زلزلې غبرگون د بې ساري بودجوي کموالي او د زیان منونکي د لوړېدلي زیان پذیرتیا په شالید کې پیل شو. په مرګو کې، بشردوستانه اداکار په افغانستان کې د مرستو د کمښت جدي والی په ډاګه کړ.

په 2025 کال کې له افغانستان سره د نړیوالو مرستو کچه نږدې 50% کمه شوې ده،¹⁹ او د UN ملګرو ملتونو یوه مرکه شوی کس په وینا، د مرستندویه ادارو عملیاتي بودیجې تر هډوکي پورې کمې شوې دي. د همدې دلیل لپاره، مرکه شوي کس وویل چې په راتلونکې بیرنۍ پېښه کې د څه پېښېدو په اړه ژوره اندېښنه شته، ځکه چې «حتی د خورا اساسي عاجل غبرګون چمتو کولو وړتیا په چټکۍ سره له منځه ځي.» په ټولو مرستندویه سکتورونو کې کمښتونه لیدل کېږي، او په روغتیايي برخه کې کمښتونه ډېر ځله یاد شوي دي: په 2025 کال کې د USAID بودجې کمښت له امله په ننگرهار او کونړ ولایتونو کې 44 کلینیکونه وتړل شول یا یې فعالیتونه وځنډول شول.^{20 21} په پایله کې، د افغانستان د بشري اړتیاوو او غبرګون پلان په اپریل 2025 کې د 'بیرني اولویت ورکول' تر پروسې تېر شو، چې پکې هغو سیمو ته لومړیتوب ورته کړل شو چې وروسته د زلزلې له امله اغېزمنې شوې. د بشردوستانه مداخلتونو د اولویت ورکول له منځه وړل د بنسټیزو خدماتو لپاره د مستقیمو نړیوالو مرستو جدي کمښت لا ډېر ژوروي، چې د طالبانو د واکمنۍ او په عمومي ډول د سیستماتيکي کمزورتیا د زیاتوالي له امله نور هم زیات شوی دی.

ناڅرګنده رغونه

بسپنه ورکوونکو — په ځانګړې توګه د برتانیې UK، جرمني، جاپان حکومتونه، د اروپا د ملګي خوندیتوب او بشردوستانه مرستو عملیات (ECHO)، او نړیوال مالي مؤسسې لکه نړیوال بانک او آسیایي پراختیايي بانک (ADB) — د زلزلې د اپیل غوښتنې ته په چټکۍ سره ځواب ورکړ، د موجوده مرستو څخه د فنډونو د بیا تخصیص اجازه یې ورکړه، او د اضافي بیرني تمویل لپاره یې ژمنې وکړې. هغه دولتي بسپنه ورکوونکي چې د اقتصادي همکارۍ او پراختیا سازمان (OECD) د پراختیايي مرستې کمیټې ('غیر DAC بسپنه ورکوونکي') غړي نه دي، لکه قطر، UAE، چین او ایران، هم د بیرني تمویل په توګه ونډې اخیستې دي. خو، ټول ترلاسه شوي مقدارونه د غوښتنو له اندازې څخه ډېر کم وو. د 2025 کال د سپتمبر تر 25مې پورې، OCHA د ملګرو ملتونو د بشردوستانه چارو د همغږۍ دفتر راپور ورکړ چې د زلزلې د غبرګون لپاره 23.7 میلیون امریکایي ډالر مرسته شوې ده، خو د ژوند ژغورنې د غبرګون فعالیتونو د ترسره کولو او د لومړني بیارغونې د ملاتړ لپاره د ارزول شویو اړتیاوو په پرتله لا هم 115.9 میلیون ډالره (83%) کمښت پاتې دی (ټول اړتیاوې: 139.6 میلیون ډالر).²² د UN ملګرو ملتونو د مرکزي بیرني غبرګون صندوق (CERF) له خوا د چټک غبرګون کړکۍ له لارې په 48 ساعتونو کې د 5 میلیونو امریکایي ډالرو تخصیص ورکړل شو، چې نیمایي یې د خوراکي مرستو لپاره و او پاتې برخه یې د ملګرو ملتونو د عملیاتي ادارو د ملاتړ لپاره.²³

19. Mishra, V. (2025, 17 سپتمبر). ملګري ملتونه خبرداری ورکوي چې افغانستان د بحرانونو 'بشپړ طوفان' سره مخ دی. د ملګرو ملتونو خبرونه. <https://news.un.org/en/story/2025/09/1165870>

20. Yunus Yawar, M. او Greenfield, C. (2025, 1 سپتمبر). د افغانستان لپاره د مرستو کمښت د زلزلې سره د مبارزې مخه نیسي. د Reuters. <https://www.reuters.com/world/asia-pacific/funding-cuts-afghanistan-obstruct-earthquake-response-2025-09-01/>

21. د روغتیا نړیوال سازمان افغانستان. (2025, 4 اګست). د عامې روغتیا وضعیت تحلیل (PHSA). <https://cdn.who.int/media/docs/default-source/2021-dha-docs/phsa-afghanistan-270825-final.pdf>.

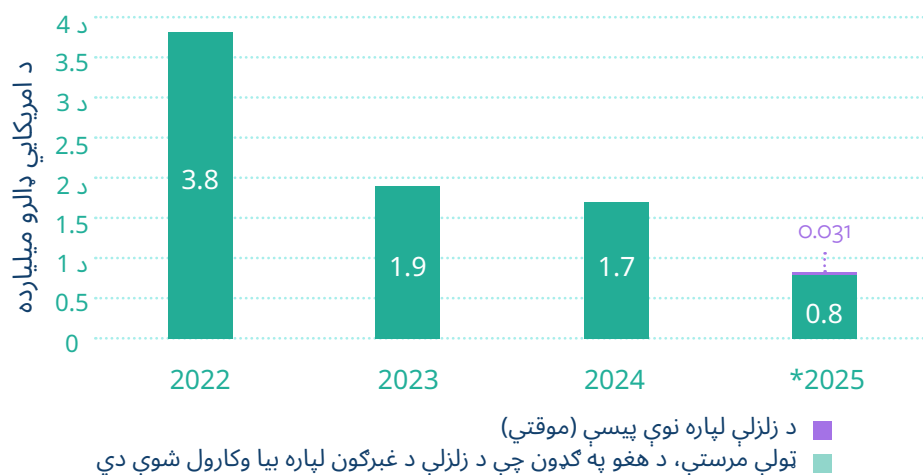
22. د ملګرو ملتونو د بشردوستانه چارو د همغږۍ دفتر (2025, 25 سپتمبر).
23. ملګري ملتونه د مرکزي بیرني غبرګون صندوق (nd). CERF. د CERF تخصیص، د افغانستان زلزلې. د 2025 کال د سپتمبر 1. <https://cerf.un.org/what-we-do/allocation/2025/summary/CERF-AFG-25-RR-1484>

لکه څنگه چې دوه اړخيزې بشري مرستې کمېږي، نړيوالې مالي ادارې په افغانستان کې د اساسي خدماتو د دوام او د بېرني تمویل د برابرولو لپاره ورځ په ورځ مهمې کېږي. ADB، د بحران د بدلونونو د چټک پیل سربېره، د نړيوال خوراکي پروگرام (WFP) د غبرگون ملاتړ لپاره 3 ميليونه امريکايي ډالر ورکړل، چې شاوخوا 60,000 کسانو ته به نغدي او جنسيتي مرستې برابرې کړي.²⁴ دا APDRF مرسته به د آسيا پاسيفيک د ناوړين غبرگون له صندوقه ورکړل شي، چې د طبيعي پېښو له امله رامنځته شويو لويو ناوړينو وروسته، د ژوند ژغورنې موخو لپاره د آسيا د پرمختيا بانک ADB د غړو هېوادونو لپاره گړندۍ مرستې برابروي.²⁵ د بيا رغونې او رغونې د تمویل لپاره د ملاتړ ممکنه سرچينو په توگه هيلې پر نړيوال بانک او آسيايي پراختيايي بانک (ADB) اړول شوي، چې ښکاري د بشردوستانه چينلونو له لارې په کافي اندازه نه شي پوښل کېدای.

هغه حکومتونه چې د OECD DAC دوديزو بشردوستانه بسپنه ورکونکو څخه هاخوا دي هم تمویل برابر کړ، او څو يې په غيرنقدي بڼه هم مرستې وکړې. قطر د سپټمبر په 4 مه دوه ساحوي روغتونونه، د خوړو بسپنه بندۍ، د سرپناه توکي، او د 11000 اغېزمنو کورنيو لپاره مرستې برابرې کړې؛ بنگله دېش 11 ټنه د مرستې توکي ورسول؛ او UAE د مرستې توکي او د لټون او ژغورنې ټيم واستاوه.²⁶ چين د 50 ميليون يوان (شاوخوا 7 ميليون امريکايي ډالر) په ارزښت مرسته وکړه.²⁷ دا مرستې په عمده ډول په مستقيم ډول د حقيقي واکمنو چارواکو لپاره برابرې شوې وې. لکه څنگه چې د DAC بسپنه ورکونکو مرستې کمېږي، د غير DAC بسپنه ورکونکو پراخ گډون د کافي ملاتړ د ساتلو لپاره په زياتېدونکي ډول اړين دی. خو، دا چې دغه مرسته په عمده ډول د يو ځلي، غيرنقدي بسپنو په بڼه وه، د بيا رغونې د ملاتړ لپاره اړينه دوامداره ښکېلتيا نه څرگندوي.

دا يوه حتمي واقعيت پاتې دی چې سره له دې چې په داسې يوه هېواد کې، چې د بشردوستانه اړتياوو کچه يې له مخکې څخه سخته ده، لويه زلزله راغلې، په 2025 کال کې د نړيوالو بسپنه ورکونکو ټولنې څخه راټولې شوې پيسې د تير کال په پرتله له نيمايي څخه کمې دي او هغه اندازه نوې تمویل چې بسپنه ورکونکو تر اوسه په ځانگړي ډول د زلزلې د غبرگون لپاره ورکړې، لا هم خورا کمه ده (شکل 1).

الشکل 1: افغانستان ته د بشري مرستو جريان

سرچينې: د ملگرو ملتونو د بشردوستانه چارو د همغږۍ دفتر د مالي څارنې خدمت (FTS): د افغانستان 2025 کال لپاره د انفرادي تمویل جريان. د 2025 کال د اکتوبر په 3مه له <https://fts.unocha.org/countries/1/flows/2025> څخه لاسرسی شوی. د 'نوې پيسې' اټکل شوي ارقام چې د 2025 کال د سپټمبر په مياشت کې د يوه بسپنه ورکونکي استازي لخوا وړاندې شوي دي.

لکه څنگه چې د بېرني پړاو غبرگون پيل شوی، راپور ورکونه نور هم منظم، جامع او سازمان يافته شوي دي. که څه هم په ډيرې اغېزمنو کليو کې ارزونې روانې دي، د مرستې هڅې په هغو گډو ځايونو متمرکزې دي چې د بې ځايه شويو خلکو لپاره کمپونه پکې جوړ شوي دي. مرکو وښودله چې يو ډېر معمولې کړکېچ رامنځته شوی؛ د ژوند د

24. د نړۍ د خوړو پروگرام (د نړۍ د خوړو پروگرام). (2025، د اکتوبر 2). د خوړو نړيوال پروگرام (WFP) په افغانستان کې د زلزلې غبرگون د بشردوستانه اړتياوو د زياتوالي په شرايطو کې ترسره کوي.

25. د آسيا پراختيايي بانک (17، 2025). (ADB سپټمبر). د آسيا پراختيايي بانک به د افغانستان لپاره د زلزلې له امله د بېرنيو مرستو لپاره 3 ميليونه ډالر مرسته وکړي. <https://www.adb.org/news/adb-provide-3-million-emergency-earthquake-relief-afghanistan>

26. خيبر ميل. (2025، 4 سپټمبر). د قطر وزير ډاکټر. مريم المسمند لومړنۍ ښځينه عربې چارواکې شوه چې د طالبانو تر کنټرول لاندې افغانستان ته د زلزلې ځپلو د مرستو د ماموريت په ترڅ کې سفر کوي. <https://www.thehybermail.com/qatari-minister-dr-maryam-al-misnad-becomes-first-female-arab-official-to-visit-taliban-controlled-afghanistan-amid-earthquake-relief-mission>; سيدايدريا. (2025، 2 سپټمبر).

ملګری عربي اماراتو د افغانستان ختيځ ته د لټون او ژغورنې ډله لېږلې ده، <https://sedayedarya.tv/2025/09/02/uae-sends-search-and-rescue-team-to-eastern-afghanistan/>

27. د خلکو ورځنۍ آنلاين. (2025، 24 سپټمبر). د چين مرستې په افغانستان کې زلزلې ځپلو کورنيو ته مرستې رسوي. <https://en.people.cn/n3/2025/0924/c90000-20370218.html>

شرایطو اړین ښه‌والی—په ځانګړې توګه د اوبو، حفظ‌الصحت او روغتیا، د ساتنې، او سرپناه په برخو کې—په هغو ځایونو کې چې تمه کېږي لنډمهاله وي، د پام وړ پانګونې ته اړتیا لري. د تمویل د نشتوالي له امله، مرستندویه ادارې د غبرګون په برخه کې تشې په ګوته کوي. دا وضعیت د دې سبب شوی چې عملیات ونه شي پراخولای ترڅو موجوده اړتیاوې پوره کړي، او همدارنګه اندېښنې رامنځته کوي چې دوی به د ژمي رارسېدو سره د بیا رغونې اړتیاوې پوره نه کړي.

د همغږۍ جوړښتونه د هغو معیارونو پر بنسټ جوړ شوي وو چې د بشردوستانه بیا تنظیم څخه مخکې وضع شوي ول. په پراخه کچه داسې ګڼل کېده چې دوی په ښه توګه فعالیت کړي دي. په ملي کچه همغږي د اصلي بشردوستانه مشرتابه او بین‌ادارتي ډلو له لارې ترسره کېږي چې ټول سکتورونه یوځای کوي، پداسې حال کې چې په سیمه‌ییزه کچه د ملګرو ملتونو د بشردوستانه چارو د همغږۍ دفتر (OCHA) ساحوي همغږۍ ټیمونه د زلزلې هغه کمیټو سره کار کوي چې د افغان چارواکو لخوا جوړې شوې دي. ځینو ګډونوالو د هغو فعالو پوځونو ستاینه وکړه چې د بېلابېلو کچو ترمنځ همکارۍ ته یې زمینه برابره کړې وه. ځینو نورو د سیستم د اغېزمنتیا په اړه پوښتنې راپورته کړې. هغه عملیاتي کسان چې ورسره مرکې وشوې د تکرار په اړه اندېښنه څرګنده کړه او یادونه یې وکړه چې غبرګون زیاتره په هغو سیمو تمرکز درلود چې اسانه لاسرسی پرې درلود. په ورته وخت کې، د همغږۍ پروسې او عامه راپور ورکونه داسې انګېرنه رامنځته کوي چې د مرستې شتون تر واقعیت ډېر قوي ښکاري، چې په پایله کې د پوښتن تشې پټې پاتې کېږي.

"یو مشکل دا دی چې د کلسټرونو مشران ادارو ته د کلیو د خدماتو د ترسره کولو دنده سپارلې، او ادارو ویلي چې دوی به یې وویشي، خو په حقیقت کې یې دا کار نه دی ترسره کړی. دې کار د تشو او استثنایو رامنځته کېدو لامل شوی، خو [په همغږۍ پلانونو او نقشو کې] نه څرګندېږي، ځکه چې کلسټرونه فرض کوي چې یو ځل کلی ټاکل شوی وي، نو پوښل شوی دی. که هغه ادارې چې ویلي یې دي یو څه به پوښن کړي، ونه توانېږي چې دا کار ترسره کړي، نو د بیا ټاکنې (ری-اساینمنټ) پروسې ته اړتیا ده"

- د نړیوال غیر دولتي سازمان استازی

کله همدې امله ځینې عملیاتي کسان د 'سیمه‌ییز پر بنسټ د همغږۍ ماډل' ته د لېږد ملاتړ کوي، کوم چې²⁸ ځینې نړیوالې غیر دولتي NGOs ادارې په بریالیتوب سره کارولي دي.

د رانښکته کېدونکي بحران څپه: د مقاومت جوړونې پرته د مرستندویه مرسته

د لیکنې پر مهال، ډیری عملیاتي ادارې د خپلو عملیاتو د بیړني پړاو د پای ته رسېدو او د بازارونو او بیا رغونې اړتیاوو د روانې ارزونې یادونه کوله، چې د ملګرو ملتونو (UN) لخوا په ګډه له نړیوالو مالي ادارو سره ترسره شوې وه. د غبرګون له پیل راهیسې، عملیاتي کسان د منځني او اوږدمهاله غبرګون د دوام په اړه اندېښنې څرګندې کړې. په یوه برخه کې، دا د هغو مرستو د لوړې برخې له امله و چې یوازې د بیړني پړاو لپاره ځانګړې شوې وې، یا باید په نسبتاً لنډ وخت کې ولګول شي، او/یا یوازې د بیړني مرستې د هڅو لپاره ځانګړې شوې وې.

"لکه څنګه چې موږ د لومړني رغیدو په لور ځو ... زه اندېښمن یم چې دا به یوه ستونزه وي. BHA [د امریکا د بشري مرستو اداره] او PRM [د امریکا د نفوسو، کډوالو او مهاجرت اداره] لویې او غیر محدودې [تمویل] سرچینې وې، نو دا یوه لویه تشه پریښوده او موږ ته یې د چلولو لپاره لږځای پریښود"

- د UN د ادارې استازی

ځینو فعالینو یادونه وکړه چې دوی به د ترلاسه شوي تمویل د جذبولو له پاره له ستونزو سره مخ شي، په ځانګړې توګه د بیړني پړاو لپاره ځینې لوی اضافي تخصیصونه. دا د هغو ملي غیر دولتي NGO ادارو لپاره د یوه خنډ په توګه یادونه شوه چې د چټکې ویش لپاره یې تخصیصونه ترلاسه کړي وو.

ګڼ شمېر عملياتي ادارو اندېښنه څرګنده کړه، که څه هم دا لا تر اوسه په بشپړ ډول نه ده ازمول شوې، چې د ترلاسه شويو مرستو يوه لويه برخه په مؤثر ډول 'پور اخیستل شوې' ده، که هغه په جغرافيايي، موضوعي يا موقتي ډول وي.

"سرچينې واقعاً، واقعاً کمېږي. زه په ډاډ سره وایم چې که راتلونکې اونۍ، يا نن، يا سبا بل څه پېښ شي، موږ به ونه توانېږو چې په هماغه چټکۍ سره اقدام وکړو..." د افغانستان لپاره د مرستو کمېټې خورا زیات دی.

- د نړيوال غیر دولتي سازمان استازی

مرکه کوونکو د ملګرو UN ملتونو او نړيوالو غیر دولتي سازمانونو په مکرر ډول ټينګار وکړ چې د زلزلې د غبرګون د تمویل يوه کوچنۍ برخه چې د بسپنه ورکوونکو لخوا تصویب شوې، د 'نوي پیسې' استازیتوب کوي. ډېر تمویل د موجوده مرستو يا د ادارې د زیرمو څخه بیا کارول شوی و، چې ممکن د بسپنه ورکوونکو لخوا بیرته ډک شي يا نه. دا کولی شي د هېواد نورې سیمې، يا د پروژې راتلونکې پړاوونه، بې پاملرنې پرېږدي. یو څو نړيوالو مرستندويه فعالینو اندېښنه څرګنده کړه چې زلزه په افغانستان کې د مرستو سیستم د دوامداره بحران د یوې ښکېلې دورې له لور خطر سره مخ کړی، چې پکې یوازې د بیړني تمویل شتون د بیا رغونې مخه نیسي او مقاومت/انعطاف نوره هم کمزوری کوي.

"که موږ [نړيواله مرستندويه ټولنه] دلته او اوس مرسته وکړو، او بیا د اوږدې مودې لپاره مرسته نشو کولی - که دا واقعیت شي - نو موږ به په دوامداره بیړني حالت کې پاتې شو. هر ځل چې یو څه پېښ شي، موږ پوهېږو چې یوازې د اوسني وخت لپاره پیسې ترلاسه کولی شو، نو پوهېږو چې دا به بیا پېښ شي، او بیا تاسو بیا د افغانستان لپاره [بیړنیو اپیلونو] ته رجوع کوئ. دا به یوه په زړه پورې ازموینه وي چې وګورو موږ د ټولنې په توګه دې ته څنګه ځواب ورکو"

- د نړيوال غیر دولتي سازمان استازی

"هډوکي ته اچول شوی"

د بشري مرستو د تمویل د سقوط له امله ادارې ونه توانېدې چې د راتلونکي بحران لپاره حتی د لږترلږه اضافي ظرفیت تضمین کړي. او د بیا رغونې د تمویل نشتوالی افغانان د راتلونکو زیان منونکي پر وړاندې لا ډېر زیانمن کوي.

4. په د زلزلې د غبرگون کې د جنسیتي محرومیت موضوع او د 'بذیلو لارو' اخلاقي ستونزه

ډېری څارونکي په دې باور وو چې د زلزلې د لومړني غبرگون پر مهال د ښځو پر ګډون لګېدلي ملي قانوني محدودیتونه کوم لوی خنډ نه وو. د لټون او ژغورنې عملیات، طبي تخلیې او روغتون ته داخلېدل لږ تر لږه په ظاهري ډول د جنسیت له مخې کوم توپیر نه ښودل؛ او ښځینه کارکوونکو د اړتیاوو ارزونې او د غبرګون په هڅو کې برخه لرله. مرکه شویو کسانو راپور ورکړ چې سیمه ییزو چارواکو په لومړیو 48 ساعتونو کې د ښځینه مرستندویو کارکوونکو ترڅنګ کار کړی و، او د غبرګون د لوړ فشار په لومړني پړاو کې یوه غیرمعمولي همکاره فضا موجوده وه. خو د هېواد په نورو سیمو کې د ښځو د ګډون محدودیتونه لا هم سختېږي، او تمه کېږي چې د شدید بحران پر مهال هر ډول نرمښت به لنډمهاله وي. برسېره پردې، د زلزلې له ښځینه ژغورل شویو سره مرکې هغو پټو د لاسرسي خنډونو ته اشاره کوي چې مرستندوی سکتور یې ښايي په بشپړه توګه و نه پېژني او نه هم د حل لپاره لازم ظرفیت ولري.

د ملګرو UN ملتونو د ښځو د جنسیتي خبرتیا راپور یادونه کوي چې که څه هم د واقعي واکمنو چارواکو د زلزلې په غبرګون کې د ښځو د ګډون ملاتړ کړی، خو په هېواد باندې د دوی د قانوني او ټولنیز ظلم پراخ سیستم د غبرګون په هڅو کې د ښکېلو ښځو شمېر په چټکۍ سره کم کړی دی. ښځو د ګډې ارزونې د 44 غړو څخه 17 جوړ کړل (د شمېرونکو 39٪)، چې د ښځو او نجونو د اړتیاوو په پېژندلو کې یې مرسته کوله. خو، د غبرګون په برخه کې شاوخوا 90٪ طبي کارکوونکي نارینه وو، او یوازې ډېر محدود شمېر ښځینه کارکوونکې په روغتونونو کې د ټپیانو درملنه کوله.²⁹ دې د ښځو د بیرني طبي پاملرنې د برابرولو په برخه کې جدي اغېزې درلودې.

یوې ښځینه کلیوالې وویل:

ځینې نارینه ټپیان د درملنې لپاره جلال آباد او کابل ته لېږدول شوي وو، خو زما په ګډون ډېرې ښځې لا هم ټپیان دي چې مناسب طبي پاملرنه یې نه ده ترلاسه کړې. دلته د ښځو لپاره د نارینه ډاکټرانو لیدل شرم ګڼل کېږي، او یوازې یوه ښځینه ډاکټره شته، چې هغه هم رضاکاره ده. وضعیت دومره ننګونکی دی چې هغه د ورځې په اوږدو کې هر اړمن کس نه شي کتلی"

- ښځینه اوسیدونکې، ننگرهار

ځینې ټپیانې ښځې له دې څخه مایوسې شوې وې چې طبي پاملرنه ترلاسه کړي. یوې بلې ښځینه مرکه کوونکې د ښځو د روغتيايي پاملرنې ناپوره اړتیاوې څرګندې کړې:

د شرم او د پښتني رواجونو او دودونو له امله، موږ [ښځې] نشو کولی خپل درد څرګند کړو او خپل پټ ټپونه چا ته وښیو. موږ کورني درمل لکه غوړي، واسلین او نور کاروو خو زموږ درد لږ څه کم شي"

- ښځینه مېشته، کونړ

یوه نړیواله NGO غیر دولتي سازمان چې د اغېزمنو سیمو ته نږدې ولایتي دفترونه او له مخکې جوړ روغتيايي ټیمونه درلودل، خپلو ښځینه روغتيايي کارکوونکو، اسانتیا ورکوونکو او قابلو ته د اغېزمنو کلیو د رسولو په برخه کې هېڅ ستونزه نه لرله. دوی تشریح کوي چې څنګه د ښځینه کارکوونکو لپاره اضافي ترتیبات (لکه محرم، د بېلګې په توګه) «اوس زموږ لپاره یوازې د کار ترسره کولو لګښت دی، نو موږ د پخوا په څېر دوام ورکړ، او چارواکو هېڅ نوي محدودیتونه نه وو لګولي چې زموږ د غبرګون هڅو لپاره ستونزې رامنځته کړي». دا د زغم د کچې لوړېدل څرګندوي، چې ممکن سازمانونو ته په هېواد کې د خپلو پروګرامونو د دوام لپاره اړین وي، خو دا هم ښیي چې په افغانستان کې د نړیوالې بشري ټولنې تر منځ د ښځو د محرومیت په وړاندې څومره لوړ زغم رامنځته شوی دی. برسېره پردې، د هرې بریالۍ مداخلې ترڅنګ، داسې نور راپورونه هم شته چې د بحران خپلو ښځو د مرستې ترلاسه کولو پر وړاندې

29. د ملګري UN ملتونه ښځې. (2025). د جنسیت خبرتیا: د ختیځ افغانستان له زلزلې وروسته د ښځو او نجونو اړتیاوې. <https://reliefweb.int/report/afghanistan/gender-alert-needs-women-and-girls-after-eastern-afghanistan-earthquake>

له خنډونو سره مخ دي.

د محدوديتونو ټوليز اغېز، په ځانگړې توگه د ساتونکو او جلا استوگنځای د اړتيا په گډون، د ښځو لپاره د کار کولو دومره ستونزمن کړی چې اوس په افغانستان کې ډېری ادارې په عمده ډول نارینه کارکوونکي لري. لکه څنگه چې يو نړيوال استازی وويل، «يوازې د ښځينه مرستندويو کارکوونکو پر محدوديتونو تمرکز کول ډېر ساده دي.»³⁰ د گډ حساب ورکولو ميکانيزم لاندې مشورو تاييد کړه چې په ځينو اغېزمنو سيمو کې د ښځينه کارکوونکو لږ يا هېڅ شتون نه و، چې د ښځو او نجونو د خدماتو ترلاسه کول محدود کړي. ښځو په ځانگړي ډول د خوندي ځايونو، جلا خارجي کلينيکونو او له ښځينه کارکوونکو څخه د پاملرنې غوښتنه وکړه خو د دوی روغتيايي او خونديتوب اړتياوې پوره شي.³⁰ د دې بياکتنې لپاره مرکې دا موندنې پياوړې کړې. د ټولنې يوې مرکه کوونکې وويل، «ښځې د نارينه وو د گټې گوښې او د تشنابونو د شديد کمښت له امله بهر نه شي وتلی، چې په ځانگړي توگه ښځې او ماشومان اغېزمن کوي.»

په همدې حال کې، د ښځو د انسانيت حقونو د نور محدودولو پراخ ملي رجحان په تېزېدو دی. د زلزلې په غبرگون پورې اړه نه لري، نوي محدوديتونه ښځينه کارکوونکو ته د UN ملگرو ملتونو په کمپلکسونو کې د ننوتلو اجازه نه ورکوي، چې دا د يو ډول بنديز په توگه گڼل کېږي.³¹ يو لږ شمېر مرکه کوونکو ويره څرگنده کړه چې ورته محدوديتونه ښايي ډېر ژر نورو سازمانونو ته هم وغځول شي، چې مخکې ترې مستثنا وو. سربېره پردې، د دې ليکنې په وخت کې افغانستان آفلاین شو، له 48 ساعتونو څخه ډېر انټرنېټ او گرځنده اړيکې نه وې، چې دا ويره يې راوړله کړه چې د طالبانو لخوا لگول شوی انټرنېټي بنديز به دوام وکړي او پراخه شي، ښځې به لا ډېر منزوي شي او د مرستې عمليات به زيانمن شي.

د طالبانو د چارواکو له خوا متناقض پيغامونو وضعيت لا نور هم پېچلی کړ. يو د ملگرو UN ملتونو مرکه کوونکی يادونه وکړه چې د کابل يوه لومړني اعلان کې ويل شوي وو چې ښځينه مرستندويې کارکوونکې کولی شي د زلزلې په غبرگون کې برخه واخلي - دا پريکړه ښايي د کابل چارواکو له خوا يو محاسبه شوی خطر وي، ځکه چې دا د کندهار د سخت دريځو چارواکو له خوا نه وه. د نړيوالو NGO او ملي نادولتي موسسو NGO سيمه ييزو کارکوونکو د خپلو دندو د ترسره کولو لپاره د فرصت له کړکۍ څخه گټه پورته کړې، په دې پوهې چې دا فرصت ښايي محدود شي. يوې سيمه ييزې ښځينه مرستندويه کارکوونکې وويل:

وضعيت دومره شديد و چې نارينه او ښځينه، که زموږ د تيمونو، ټولنو يا حتی چارواکو څخه وي، په احساساتي توگه اوښکې بهېدلې، او موږ ټول په گډه د ژوند ژغورلو او د خلکو د ارزونې لپاره کار کاوه. په هغه وخت کې موږ د بنديزونو او محدوديتونو په اړه ډېر غور نه کاوه

- ښځينه ملي مرستندويه کارکوونکې

نور ستونزه يا خنډ، گډوډي پاتې نه دی؟ د بشري مرستو کارکوونکو د ښځو د محروميت سره سازگاري

د HRRI يو پخوانی راپور، په افغانستان کې د بشردوستانه کړنه لپاره د اخلاقي گډوډي مديريت (2023)، د ښځو پر وړاندې د طالبانو د فرمانونو په وړاندې په افغانستان کې د مرستندويه سازمانونو دننه لومړنی اخلاقي خپگان او زهرجن بحثونه وڅېړل. 32 په افغانستان کې د پاتې کېدو او خنډ، گډوډي خلکو ته د خدمت کولو او که د چارواکو د محدوديتونو په نه منلو سره قاعده دريځ غوره کولو ترمنځ شخړه، په عمل کې د لومړي انتخاب په گټه حل شوه. غوسه په تدريجي ډول د يو عملي منلو پر لور بدله شوه، ځکه چې سازمانونه د نويو مقرراتو لاندې د خپلو فعاليتونو د دوام لارې لټولې. ډېرو د حل بدیل لارې غوره کړې، لکه په نارينه منځگرو تکيه کول، ښځينه کارکوونکې جلا ساتل، يا له کوره لرې کار کول.

تر اوسه پورې، لاسرسی د ښځو د محروميت د عادي کولو په بيه ساتل شوی دی. سخت شوي محدوديتونه، په ځانگړې توگه د انټرنېټ بندښتونه چې ممکن لرې حل لارې ناممکن کړي، د سکتور لپاره يوه ژوره پوښتنه راپورته کوي: ايا د عملي تطبيق او اخلاقي شريکوالي ترمنځ سره کرښه به کله هم رامنځته شي، که نه، او يا به لا پسې شاته ولاړه شي؟ پر دې سربېره چې په افغانستان کې د ښځو د آزادۍ پرمختگ ته زيان رسوي، دا ډول رضایت د

30. UNFPA (2025).

31. په افغانستان کې ملگري ملتونه مرستندويه پلاوی (11، 2025). (UNAMA سپټمبر). په افغانستان کې ملگري ملتونه د ملگرو ملتونو ودانيو ته د ښځينه کارمندانو د لاسرسي په اړه د محدوديتونو لرې کولو غوښتنه کوي

32. <https://unama.unmissions.org/un-afghanistan-calls-lifting-restrictions-female-staff-accessing-un-premises>
Moosakhel, G.R., Nemat, O., Stoddard, A., Thomas, M., Timmins, N. and Voigt, T., Bowden, M., Hakimi, H. Harvey, P. 2023. په افغانستان کې د اخلاقي گډوډي لپاره د اخلاقي بشردوستانه کړنه. د برطانيې د بشريانو نوښت مرکز/بشري پايلې.
https://www.humanitarianoutcomes.org/sites/default/files/publications/ho-ukhih_afghanistan_final_6_21_23.pdf

مرستندويه سازمانونو بهرني اعتبار ته هم زيان رسوي، چې مخکې له مخکې يې له سختو نيوکو سره مخ شوي،³³ او د دوی د کارکوونکو داخلي مورال هم د اخلاقي زيان له امله اغېزمن کوي.

ځينې ځوابونه ښايي د زلزلې سمدستي وروسته په پېښو کې موندل شي، کله چې ځينو سيمه ييزو چارواکو په فعاله توگه د غبرگون په هڅو کې د ښځو گډون يقيني کړ، او نورو لږترلږه د هغې د مخنيوي څخه ډډه وکړه. د مرکزي چارواکو د محدودو لارښوونو په وړاندې د بشري غريزې او پيوستون د عملي کولو وړتيا د افغان سازمانونو – او ځينو نړيوالو نادولتي موسسو NGO – د شتون له امله پياوړې شوه، چې دمخه يې په اغېزمنو سيمو کې ښځينه کارکوونکې او د عامه پوهاوي کارکوونکي روزلي وو. دا څرگندوي چې په اوسني شرايطو کې، د ښځو د چمتو کيدو د روزنې لپاره د سيمه ييز او ټيټ پروفایل چلند غوره کول شي خو گټې ولري.

د قاعده په بيه لاسرسی

د جنسيت محروميت لا پسې زياتېږي، ځکه چې مرستندويه سازمانونه له دې سره د سمون هڅه کوي. عملياتي لاسرسی ساتل شوی، خو د بشردوستانه قوانين، انسانيت اصولو او د پروگرام د کيفيت په برخه کې د ژورو جوړجاړو په بيه. د سيمه ييزو ښځو ځايونو جوړول او د ښځينه ځواب ويونکو کدرونو ساتنه د غير فعاله سازش پر ځای د فعالې پيوستون لاره هواروي.

33. د مثال په توگه، واشنگټن پوسټ، (28 اگست، 2024)، <https://www.washingtonpost.com/opinions/2024/08/28/afghanistan-taliban-women-law-repression>، د ښځو پر وړاندې. — د ښځو پر وړاندې. <https://www.globalpolicyjournal.com/blog/11/01/2023/humanitariahs-must-reject-talibans-misogyny>، د نړيوالې پاليسۍ ژورنال. (2023)، د جنوري 11. بشردوستانه بايد د طالبانو د ښځو پر وړاندې کرکه رد کړي. د نړيوالې پاليسۍ ژورنال. <https://www.globalpolicyjournal.com/blog/11/01/2023/humanitariahs-must-reject-talibans-misogyny>

5. پایلې او د عمل لپاره اغېزې

لومړۍ باید ومنل شي چې د افغانستان په ختيځ کې د زلزلې غبرگون د سیمه ییزو، ملي او نړیوالو ځواب ویونکو ژمنتیا او مهارت په خورا سختو شرایطو کې ښکاره کړي.

هغه وړاندوینه شوې لاره چې نړیوال سیستم یې په لومړیو ورځو کې غوره کړه، د زیرمو وروستۍ برخې یې مصرف کړې او انعطاف منونکې بودیجه یې وکاروله، خو دا حقیقت یې پټ کړ چې د متحده ایالاتو US د مخکښ تمویل کوونکو د وتلو او په ټوله نړۍ کې د بشري بودیجو د کمېدو له امله وضعیت بدل شوی دی.

څرنگه چې د نړیوالو مرستو سکتور بیا جوړونه روانه او ناڅرګنده ده، نو دلته وړاندې شوې هر ډول سپارښتنې یوازې لنډمهاله او لارښوونکې کېدې شي. سره له دې، بحران د مرستندویه سیستم لپاره د پراخو جوړښتي بدلونونو اړتیا روښانه کړه، خو د سرچینو د سخت محدودیت او د نړیوالې ښکیلتیا د کمښت نوې واقعیت منعکس کړي. سربېره پر دې، د طالبانو د رژیم له خوا د سیستماتیک جنسیتي محرومیت او د حقونو د نه پېژندلو شرایط د همدې ښکیلتیا د اخلاقو په اړه پوښتنې راپورته کوي.

د هغو عناصرو له پلې چې تر ټولو ښه کار یې وکړ (د جنسیتي ننګونو په ګډون)، د سیمې پر بنسټ چلندونه وو، چې د وخت په تېرېدو سره د غبرګون عملیات ممکن کړل او له سیمه ییزو چارواکو سره عملي ښکیلتیا یې د اغیزمنه شوې ټولنه و ته د رسېدو لپاره اسانه کړه. تر ټولو لوی تشې د تمویل په ټولیز حجم کې وې، په ځانګړي توګه د شدید ناوړین وروسته د بیا رغونې لپاره، او همدارنګه د MHPSS د خدماتو په وړاندې کولو کې. په پای کې، د افغان ښځو په زیږولو کې د لاس لرلو اخلاقي مسئله لا هم ناپوره پاتې ده، چې د بشردوستانه هڅو پر فعالیت یې سیوري غوړولی دی. د ښځو د محرومیت د ننګونې لپاره یو ډېر فعال دریځ غوره کول، البته، خطرناکه لري – هم د مرستندویه سازمانونو لپاره او هم د هغو ښځو لپاره چې دوی ورسره کار کوي او ملاتړ یې کوي. دا خطرناکه، او دا امکان چې په افغانستان کې د بشري لاسرسي امکانات نور هم کم شي، یو اخلاقي ګډوډي رامنځته کوي، خو دا د هغې ارزښت لري چې د یوه نه منونکي محرومیت سیستم کې د ښکیلتیا له لارې دخالت ونه کړو.

دا د دې چټکې بیاکتنې له نطق څخه بهر ده – چې د روان بیړني غبرګون او د نړیوال مرستندویه سیستم په ژوره ګډوډۍ کې ترسره شوې – چې مفصلې عملیاتي سپارښتنې وړاندې کړي، کومې چې فردي سازمانونه په اسانۍ پلي کولی شي. پرځای یې، لاندې هڅه کوي چې د افغانستان سره د مرستې لپاره د ستراتیژیکې پالیسۍ او جوړښتي اصلاحاتو په اړه ګډ فکر او بحث ته لار هواره کړي.

پایله: د تمویل کمېټې د افغانستان د مرستندویه سیستم ظرفیت تر حد پورې وغځاوه

د عمل ساحه: محدود ظرفیتونه او سرچینې په سیمه‌ایزو غبرگون سیستمونو متمرکز کړئ

د ملګرو ملتونو د بشردوستانه چارو د همغږۍ دفتر (UN)، OCHA د ملګرو ملتونو ادارې، او نړیوالې نادولتي NGO موسسې

د عملیاتو او همغږۍ لپاره متمرکزې او د سیمې پر بنسټ لارې غوره کړئ. په ملي کچه دفترونه او فعالیتونه کم کړئ څو د سیمې پر بنسټ عملیاتي چلند ته واړوئ او محدود ظرفیت په یوه ټاکل شوې جغرافیایي سیمه کې متمرکز کړئ، نه دا چې په پراخه توګه ویشل شي.

د هیواد په کچه مرکزي همغږۍ جوړښتونه، چې د ملګرو ملتونو UN سیاسي/دپلوماتیک حضور منعکس کوي، نور په اوسني تمویلې چاپېریال کې واقعیت نه لري او نه هم د بودیچې وړ دي. څرنګه چې سرچینې او د پرسونل شمېر کمېږي، د کابل له لارې د لیرې همغږۍ په وسیله د ملي پوښښ ساتلو هڅې یوازې ظرفیت نور هم کمزوري کوي. همغږي یوازې هغه وخت اغېزمنه وي چې همغږي کوونکي په فزیکي ډول شتون ولري او د خدمت د وړاندې کولو په ځای کې واکمن وي. په پای کې، د سیمې پر بنسټ چلند مني چې اغېزمن عملیات او همغږي مکاني دي، نه د بیوروکراتیک یا ماموریت پر بنسټ – دا د شتون او د عمل کولو وړتیا پورې تړاو لري.

د ملګرو ملتونو په مشرۍ د همغږۍ جوړښتونه او د زلزلې لپاره بیړنۍ غوښتنه د هغو کار کولو طریقو له مخې فعال شول چې د تمویل بحران او د طالبانو له واکمنۍ مخکې رامنځته شوي وو. د بیړني غبرګون په وروستیو پړاوونو کې د سیمې پر بنسټ همغږي غوښتنه زیاته شوه، چې دا پوښتنه راپورته کوي چې دا به څنګه د غبرګون او غوښتنې د مرحلې له پیل راهیسې یوځای شوې وای.

ملي او سیمه ییز بشردوستانه اداکار

د لټون، ژغورنې او فوري غبرګون لپاره د کورنیو ظرفیتونو د پراختیا دوام ورکړئ.

د دې زلزلې د غبرګون درسونو څخه ګټه پورته کړئ څو د لټون، ژغورنې، فوري غبرګون او بیا رغونې ظرفیتونه پیاوړي کړئ. د افغان او نړیوالو بشردوستانه سازمانونو ملاتړ وکړئ او د هغوی لاسرسی اسان کړئ، په شمول د ښځینه مرستندویه کارمندانو لپاره د لاسرسي برابرول، څو دوی وکولی شي اړمنو ښځو او نجونو ته ورسېږي. د افغانستان په ټولو برخو کې د خلکو لپاره د بهرني ملاتړ، سیمه‌ییزو فعالانو او خصوصي سکتور ته د لاسرسي لپاره اتصال د یوې حیاتي کرښې په توګه وساتئ. د افغانستان د مدني ټولنې فعالین باید د داسې فضا دفاع او استدلال وکړي چې د بشردوستانه اصولو درناوی وکړي او بی طرفی او خپلواکي رامنځته کړي، په شمول د ښځو او نجونو ته د رسیدو وړتیا.

پایله: د مرستندویه سیستم دوامداره فعالیت د ښځو د محرومیت د عادي کېدو سبب شوی، ځکه چې دغه وضعیت لا پسې خرابېږي

د عمل ساحه: د ښځو د ګډون او لاسرسي د پراختیا لپاره، د جنسیتی محرومیت د اقداماتو په وړاندې ګډې او عملي ستراتیژۍ جوړې کړی.

نړیوالې او افغاني نادولتي موسسې NGOs

د روزل شویو ښځینه پوهاوي کدرونو او د ښځو د ځایونو جوړول، په شمول د ښوونځیو یا روغتیايي پوستو د انعطاف منونکې کارونې، څو د ښځو ګډون په غبرګون کې پیاوړی او دوامداره شي.

که څه هم د زلزلې غبرګون وښودله چې ښځې کولی شي او ګډون کوي کله چې چارواکي اجازه ورکړي یا له پامه یې وغورځوي، خو دغه فرصتونه نازک او نا مساوي دي. خو، کله چې ښځینه کارمندان او رضاکاران لا دمخه په عملیاتو کې شامل وي او د ښځو لپاره خوندي ټولنیز ځایونه هم شته، د دوی ګډون د بدلون وړ احکامو پر وړاندې لږ زیان منونکې کېږي. له همدې امله، عملیاتي بنسټونه باید په دې پانګونه وکړي چې د روزل شویو ښځینه پوهاوي کارمندانو او د ښځو د مخکې له مخکې جوړو شویو ځایونو د دوامداره کدرونو ساتنه وشي – په شمول د ښوونځیو یا روغتیايي پوستو انعطاف منونکې کارونې – څو د ښځو ګډون د خبرو اترو پر موضوع نه، بلکې د غبرګون میکانیزمونو یوه اساسي ځانګړتیا وګرځي.

د افغانستان د سري میاشتي ARCS ټولنه او د مدني ټولنې نور فعالین

له واکمنو چارواکو سره ښکېل شئ څو د داسې یوه عملیاتي فضا دفاع او پراختیا وکړي چې د بشردوستانه اصولو درناوی وکړي بې طرفی او خپلواکي یقیني کړي، په شمول د دې چې ښځو او نجونو ته ورسیږي.

په ځانګړې توګه، ARCS په دې برخه کې یو مهم مرستندوی او پل جوړونکی رول لري.

ټول بشردوستانه او د انسانیت حقونو فعالین باید په ګډه د ښځو او نجونو لپاره د لیرې پرتو لارو چارو د کارونې لارې ولټوي، په شمول د آنلاین روزنې او معلوماتو رسولو، او د انعطاف منونکو مخابراتي حلونو لکه سپوږمکۍ اتصال (لکه Starlink) کارول. له هرڅه وړاندې، د محتاط تسکین ورکولو له دریځ څخه د قاعده او تخریبي پیوستون په لور حرکت نه یوازې د ښځو ګډون پیاوړی کوي، بلکې هغو مرستندویه کارمندانو ته هم د اخلاقي ځواک بېرته راګرځولو کې مرسته کوي چې ځانونه په یو غیر عادلانه سیستم کې دخپل احساسوي.

پایله: ټولنې رواني رغونه د نورو اړتیاوو په څېر حیاتي ګڼي، خو دې ته لږ ملاتړ ورکول کېږي

د عمل ساحه: د رواني روغتیا او رواني ملاتړ خدماتو د تشې د ډکولو لپاره ظرفیتونه پیاوړي کړی

UN او نړیوالې نادولتي NGOS

د ټولنې پر بنسټ تګلارو له لارې د ناورین خپلو خلکو د رواني روغتیا جدي اړتیاوې پوره کولو لپاره د افغان سازمانونو ملاتړ وکړی.

د MHPSS خدمات په خورا مناسب او اغېزمن ډول د هماغو ټولنو او کلتوري چاپېریال څخه روزل شویو کسانو لخوا وړاندې کېږي. هغه افغان سازمانونه چې دې خدماتو ته اولویت ورکول او عادي کارګران او د ټولنې رضاکاران د لنډ مهاله، ډله ایز رواني ملاتړ د وړاندې کولو لپاره سمبالوي، کولی شي د ناورین خپلو خلکو د رواني روغتیا جدي اړتیاوې پوره کړي. لکه څنګه چې سیمه ییزو مرستندویه کارکونکو یادونه کړې، د MHPSS پروګرام په ځانګړي ډول هغه وخت

ښه هرکلی کېږي کله چې د عايد يا د معيشت د ملاتړ له لارې سره يوځای شي، نه يوازې رواني آرامتيا برابرېږي، بلکې ټولنو ته د بحران د زغملو او بيا رغېدو لپاره ملموسې لارې هم وړاندې کوي. برسېره پردې، د ښځو لپاره د ډله ايزو ځايونو په رامنځته کولو سره، دغه نوبتونه کولی شي د ښځو د پراخو ټولنيزو او عملي اړتياوو او د ګډون د زياتوالي د حل لپاره د ننوتلو نقطې په توګه هم وکارول شي.

پايله: نوي تمويلي لوبغاړي، چينلونه او ستراتيژۍ په بېرني ډول اړين دي

د عمل ساحه: د تمويلي سرچينو پراخه حوزه وپيژنئ، فعاله يې کړئ او همغېرې يې کړئ

عطيه ورکوونکي

د مرستندويه دولتي ادارو ترمنځ همغري وکړئ ترڅو د چټک بحران غبرګون لپاره بشري سرچينې يو ځای کړئ، او د نړيوالو مالي ادارو ترمنځ د بيا رغونې او مقاومت د تمويل تعقيب وکړئ.

د زلزلې غبرګون په عمده ډول د بيا پروګرام شوو يا په چټکۍ سره فعال شوو بشري سرچينو له لارې تمویل شو، او د روانو يا د بيا رغونې اړتياوو د پوره کولو لپاره د بيا ډکولو لږه هيله موجوده وه. او که څه هم د لنډمهاله بېرني تمویل او اوږدمهاله بيا رغونې ملاتړ ترمنځ د پل نشتوالی نوی نه دی، په اوسني چاپېريال کې د کمېدونکو بشري بودیجو له امله پایله د دوامداره پانګونې پرته د لنډمهاله غبرګونونو يوه دوره ده — يو سيستم چې د تکراري ناورين لپاره جوړ شوی. له همدې امله، د دې نښې د ډکولو لپاره به د تمويلي وسايلو د دقيق او قصدي غور اړتيا وي، چې د سمدستي غبرګون لپاره د بسپنه ورکوونکو د ګډ تمویل له لارې پيل شي، او وروسته د نړيوالو مالي ادارو له لوري د بيا رغونې تمویل ورکول شي کله چې د ښکېلتيا شرايط پوره شي. چين، خليجي هېوادونه او نور غير DAC بسپنه ورکوونکي بايد په ځانګړي ډول وهڅول شي چې د ګډو ميکانيزمونو لپاره مرسته وکړي، که هغه CERF وي، د افغانستان بشري فنډ وي، يا نور د وړاندوينې تمویل ميکانيزمونه وي.

د مرستو د کمښت او محدودو سرچينو په شرايطو کې، بسپنه ورکوونکي بايد د نړيوالو بشردوستانه اداکار د وړتيا لوړولو باندې تمرکز وکړي ترڅو د غبرګون د سيستم اساسي بنسټونه وساتل شي. دوی بايد وپوښتي چې بنسټيزې ادارې د خپلو فعاليتونو د دوام او نويو پېښو ته د اغېزمن غبرګون لپاره څه ته اړتيا لري. بسپنه ورکوونکي بايد دا هم په پام کې ونيسي چې څنګه په مخ په زياتېدونکې څو قطبي نړۍ کې د بشري ډيپلوماسۍ ملاتړ وکړای شي، له غير DAC هېوادونو او ګاونډيانو سره کار وکړي څو د غبرګونونو لپاره تمویل خوندي کړي، او له بالفعل (de facto) چارواکو سره د بشري لاسرسۍ، اړيکو او د ښځو د حقونو لپاره وکالت وکړي.

ماخذونه

- د آسیا پراختیایي بانک (ADB سپټمبر). د آسیا پراختیایي بانک به د افغانستان لپاره د زلزلې له امله د بیرنیو مرستو لپاره 3 ملیونه ډالر مرسته وکړي. <https://www.adb.org/news/adb-provide-3-million-emergency-earthquake-relief-afghanistan>
- Moosakhel, G.R., Nemat, O., Stoddard, A., Thomas, J., Bowden, M., Hakimi, H. Harvey, P. M., Timmins, N. and Voigt, T. 2023. په افغانستان کې د اخلاقي ګډوډي لپاره د اخلاقي بشردوستانه کړنه. بشري پایلې: https://www.humanitarianoutcomes.org/sites/default/files/publications/ho-ukhih-afghanistan_final_6_21_23.pdf
- د مالي څارنې خدمت. (nd). د افغانستان 2025 کال لپاره د انفرادي تمویل جریان. د ملګرو ملتونو د بشردوستانه چارو د همغږۍ دفتر OCHA. د 2025 کال د اکتوبر په 3 مه له <https://fts.unocha.org/countries/1/flows/2025> څخه اخیستل شوی
- د سره صلیب او سره میاشتې IFRC نړیواله فدراسیون. (IFRC) د سره صلیب او سره میاشتې نړیواله فدراسیون. (2025، 19 سپټمبر). افغانستان: د زلزلې په وړاندې د غبرګون بیرنۍ غوښتنه DREF No MDRAF019. <https://reliefweb.int/report/afghanistan/afghanistan-earthquake-response-emergency-appeal-dref-no-mdraf019>
- د مهاجرت نړیوال سازمان (IOM سپټمبر). فلش تازه 12 - د افغانستان په ختیځ کې زلزله (کونړ، ننگرهار، لغمان). <https://reliefweb.int/report/afghanistan/flash-update-12-earthquathatke-eastern-afghanistan-kunar-nangarhar-laghman-29-september-2025>
- خیبر میل. (2025، 4 سپټمبر). د قطر وزیر ډاکټر. مریم المسند لومړنۍ نښځینه عرب چارواکي شوه چې د طالبانو تر کنټرول لاندې افغانستان ته د زلزلې څپلو د مرستو د ماموریت په جریان کې سفر کوي. <https://www.thekhybermail.com/qatari-minister-dr-maryam-al-mishnad-becomes-first-female-arab-official-to-visit-taliban-controlled-afghanistan-amid-earthquake-relief-mission/>
- Mishra, V. (2025، 17 سپټمبر). ملګری ملتونه خبرداری ورکوي چې افغانستان د بحرانونو 'بشپړ طوفان' سره مخ دی. د ملګرو ملتونو خبرونه. <https://news.un.org/en/story/2025/09/1165870>
- د خلکو ورځنۍ آنلاین. (2025، 24 سپټمبر). د چین مرستې په افغانستان کې زلزلې څپلو کورنیو ته مرستې رسوي. <https://en.people.cn/n3/2025/0924/c90000-20370218.html>
- Sedayedarya. (2025، 2). ملګری UAE عربي اماراتو د افغانستان ختیځ ته د لټون او ژغورنې ډله لیږلې. <https://sedayedarya.tv/2025/09/02/uae-sends-search-and-rescue-team-to-eastern-afghanistan>
- Slim, H. (2023، د جنوري 11). بشردوستانه باید د طالبانو د نښځو پر وړاندې کرکه رد کړي. د نړیوال پالیسی ژورنال. <https://www.globalpolicyjournal.com/blog/11/01/2023/humanitarians-must-reject-talibans-misogyny>
- په افغانستان کې ملګری ملتونه مرستندویه پلاوی (UNAMA سپټمبر). په افغانستان کې ملګري UN ملتونه د ملګرو ملتونو ودانیو ته د نښځینه کارمندانو د لاسرسي محدودیتونو لرې کولو غوښتنه کوي. <https://unama.unmissions.org/un-afghanistan-calls-lifting-restrictions-female-staff-accessing-un-premises>

ملګری ملتونه د مرکزي بیرني ګبرګون فنډ (nd). (CERF). د CERF تخصیص، د افغانستان زلزه. 1 سپتمبر 2025.
<https://cerf.un.org/what-we-do/allocation/2025/summary/CERF-AFG-25-RR-1484>

د ملګرو ملتونو د بشردوستانه چارو د همغږۍ دفتر (19، 2024). (OCHA دسمبر). د افغانستان د بشري اړتیاوو او ګبرګون پلان. <https://humanitarianaction.info/plan/1263>

د ملګرو ملتونو د بشردوستانه چارو د همغږۍ دفتر (4، 2025). (OCHA اګست). د افغانستان د راستنیدونکو کتنه (د 2025 کال د جولای د 26 مې نېټې پورې).
<https://www.unocha.org/publications/report/afghanistan/afghanistan-returnees-overview>

د ملګرو ملتونو د بشردوستانه چارو د همغږۍ دفتر (9، 2025). (OCHA سپتمبر). افغانستان: د ختیځې سیمې د زلزلې د ګبرګون پلان (د سپتمبر 2025 - دسمبر 2025). <https://reliefweb.int/report/afghanistan/afghanistan-eastern-region-earthquake-response-plan-sep-2025-dec-2025>

د ملګرو ملتونو د بشردوستانه چارو د همغږۍ دفتر (25، 2025). (OCHA سپتمبر). افغانستان: د وضعیت تازه معلومات #7 - د ختیځې سیمې زلزلې ګبرګون. <https://reliefweb.int/report/afghanistan/afghanistan-situation-update-7-eastern-region-earthquake-response-25-september-2025>

ملګری ملتونه د نفوس فنډ (2020). (UNFPA). په بحراني حالاتو کې د SRH لپاره د لږترلږه لومړني خدماتو بسته (MISP). <https://www.unfpa.org/resources/minimum-initial-service-package-misp-srh-crisis-situations>

(2025). (UNFPA). د ټولنې غږونو خبرتیا د کونړ او جلال آباد زلزلې په وړاندې ګبرګون افغانستان، ګڼه 1#.
<https://reliefweb.int/report/afghanistan/community-voices-bulletin-kunar-and-jalalabad-earthquake-response-afghanistan-edition-1-september-2025>

یونیسف. (بې نېټه). UNICEF د ختیځې سیمې د زلزلې د ګبرګون پلان. د 2025 کال د سپتمبر - د 2026 کال د مارچ.
<https://www.unicef.org/afghanistan/documents/eastern-region-earthquake-response-plan>

د ملګری UN ملتونه ښځې. (2025). د جنسیت خبرتیا: د ختیځ افغانستان له زلزلې وروسته د ښځو او نجونو اړتیاوې.
<https://reliefweb.int/report/afghanistan/gender-alert-needs-women-and-girls-after-eastern-afghanistan-earthquake>

واشنگټن پوسټ. (2024، 28 اګست). افغانستان بیرته جګړې ته ځي — د ښځو پر وړاندې.
<https://www.washingtonpost.com/opinions/2024/08/28/afghanistan-taliban-women-law-repression/>

د نړۍ د خوړو پروګرام (WFP) افغانستان. (2025). د وضعیت راپور. د اګست 2025.
<https://reliefweb.int/report/afghanistan/wfp-afghanistan-external-situation-report-11-september-2025>

د نړۍ د خوړو پروګرام (د نړۍ د خوړو پروګرام). (2025، د اکتوبر 2). د خوړو نړیوال پروګرام (WFP) په افغانستان کې د زلزلې ګبرګون د بشردوستانه اړتیاوو د زیاتوالي په شرایطو کې ترسره کوي.
<https://www.wfp.org/news/wfp-responds-earthquakes-afghanistan-amid-rising-humanitarian-needs>

د روغتیا نړیوال سازمان (WHO) افغانستان. (2025، 4 اګست). د عامې روغتیا وضعیت تحلیل (PHSA).
<https://cdn.who.int/media/docs/default-source/2021-dha-docs/phsa-afghanistan-270825-final.pdf>

د روغتیا نړیوال سازمان افغانستان. (2025، 25 سپتمبر). د افغانستان په ختیځ کې زلزه. د روغتیا نړیوال سازمان د وضعیت راپور 12 مه ګڼه.
<https://www.emro.who.int/images/stories/afghanistan/afghanistan-earthquake-situation-report-12-25-september-2025.pdf>

Yunus Yawar, M (او 1، 2025). Greenfield, C. (سپتمبر). افغانستان ته د مرستو کمښت د زلزلې ګبرګون له خنډونو سره مخ کوي. Reuters. <https://www.reuters.com/world/asia-pacific/funding-cuts-afghanistan-obstruct-earthquake-response-2025-09-01/>

ضمیمه: هغه خلک چې مرکه ورسره وشوه

په اغیزمنو سیمو کې مخامخ مرکې (بې نومه)

د کلي او ټولنې استازي

- د کلي استازی 1، کونړ (نارینه)
- د کلي استازی 2، کونړ (نارینه)
- د کلي استازی 3، کونړ (نارینه)
- د ټولنې استازی 1، کونړ (نارینه)
- د ټولنې استازی 2، کونړ (نارینه)
- د ټولنې استازی 3، کونړ (نارینه)
- د ټولنې استازی 4، کونړ (نارینه)
- د ټولنې استازی 5، ننگرهار (نارینه)
- د ټولنې استازی 6، ننگرهار (نارینه)
- د ټولنې استازی 7، ننگرهار (نارینه)

د ټولنې مشران

- د ټولنې مشر 1، ننگرهار (نارینه)
- د ټولنې مشر 2، ننگرهار (نارینه)
- د ټولنې مشر 3، ننگرهار (نارینه)

افغان سیمه ییز مرستندویه کارکوونکي

- مرستندویه کارکوونکي 1، کونړ (نارینه)
- مرستندویه کارکوونکي 2، کونړ (نارینه)
- مرستندویه کارکوونکي 3، کونړ (ښځینه)
- مرستندویه کارکوونکي (او اوسیدونکي) 4، ننگرهار (ښځینه)

اوسیدونکي

- 1 اوسیدونکي، ننگرهار (ښځه)
- اوسیدونکي 2، ننگرهار (ښځینه)
- د کونړ 3 اوسېدونکي (ښځینه)

لرې پرتې مرکې

د حکومت او مرستندویه استازو

- Alastair Burnett - د بهرنیو چارو، کامن ویلت او پرمختګ دفتر
- Francois Goemans - د اروپا د ملګري خوندیتوب او بشري مرستو عملیات

نړيوالې نادولتي موسسې NGOs

- Charity Lukaya - د ماشومانو ژغورل
- Hans Johansen - فعال
- Johanne Mauger - د معلوليت نړيوال
- Mohammad Nasrat Hamidi - د ناروې د کډوالو شورا
- Shahzad Jamil - په ټوله نړۍ کې انديښنه
- Zia Mayar - د پښتو د کډوالو شورا

ملي او محلي نادولتي موسسې NGOs (بې نومه)

- مرستندويه کارکوونکي (نارینه) - ملي غير دولتي سازمان NGO
- مرستندويه کارکوونکي (ښځينه) - ځايي غير دولتي سازمان NGO، کنړ

سره صليب/سره مياشت غورځنگ

- Joy Singhal د سره صليب او سره مياشتې نړيواله فدراسيون

د UN ادارې

- John Aylieff - د نړۍ د خوړو پروگرام
- Kate Carey - د ملګرو ملتونو د بشردوستانه چارو د همغږۍ دفتر OCHA
- راول کومبا - د نړۍ د خوړو پروگرام
- Arafat Jamal - UNHCR
- Ana Maria Leal - ملګري ملتونه د نفوس فنډ
- تاج الدين اويوالي - UNICEF

خپلواک کارپوهان

- Mahboob Abbasi - ACAPS
- Mark Bowden - خپلواک

زلزلې بدلونونه:
څنګه له ګډوډۍ سره
مخ بشري مرستندوی
سکتور د 2025 کال د
افغانستان زلزلې ته
ځواب ورکړ